

TÜRKİYE-NİJER
İLİŞKİLERİ:
OSMANLI
TÜRKİYESİ'NİN
MİRASI VE GELECEK
PERSPEKTİFLERİ

KASIM 2024

RA-
POR

Milli İstihbarat Akademisi

TÜRKİYE-NİJER İLİŞKİLERİ: OSMANLI TÜRKİYESİ'NİN MİRASI VE GELECEK PERSPEKTİFLERİ

RAPOR / KASIM 2024

Telif

Millî İstihbarat Akademisi © 2024

Ankara - TÜRKİYE

Yayın Tarihi: Kasım 2024

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları Millî İstihbarat Akademisine ait olup 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz.

Millî İstihbarat Akademisi

E-Posta : bilgi@mia.edu.tr

"Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5'inci maddesinin 2'nci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir."

TÜRKİYE-NİJER İLİŞKİLERİ: OSMANLI TÜRKİYESİ'NİN MİRASI VE GELECEK PERSPEKTİFLERİ

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	5
YÖNETİCİ ÖZETİ	7
GİRİŞ	9
BÖLÜM 1	
Nijer: Genel Siyasi ve Ekonomik Görünüm	12
BÖLÜM 2	
Türkiye-Nijer İlişkilerinde Osmanlı'nın Mirası	18
BÖLÜM 3	
Türkiye-Nijer Siyasi İlişkileri	26
BÖLÜM 4	
Türkiye-Nijer Ekonomik İlişkileri	32
BÖLÜM 5	
Türkiye-Nijer Kültürel ve Eğitim İş Birliği	40
BÖLÜM 6	
17 Temmuz Ziyareti: Türkiye-Nijer İlişkilerinde Derinleşme ve Yeni İş Birlikleri	50
SONUÇ	58
KAYNAKÇA VE NOTLAR	62

FOTOĞRAF

Fotoğraf 1: Batılı Sömürgecilere Karşı Direnişte Mustafa Kemal Atatürk ve Senusiler	21
Fotoğraf 2: Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'nun Nijer Dışişleri Bakanı Ankourao'yla Görüşmesi, 2020	29
Fotoğraf 3: Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Başbakanlığı Döneminde Agadez'i Ziyareti, 2013	41
Fotoğraf 4: İsviçre Konfederasyonu Heyetinin Agadez Sultanlığı'nı Ziyareti, 2022	42

İFOGRAFİK

İnfoğrafik 1: Nijer'in Güncel Ekonomik Göstergeleri, 2024	15
İnfoğrafik 2: Türkiye-Nijer Diplomatik İlişkileri, 2012-2024.....	27
İnfoğrafik 3: Türkiye-Nijer Arasındaki Ticaret Rakamları, 2023	34
İnfoğrafik 4: Nijer'de Madenler ve Yabancı Yatırımcılar, 2024	36
İnfoğrafik 5: Türkiye'nin Nijer'de Altın Arama Faaliyetleri, 2024	38
İnfoğrafik 6: Türkiye Bursları Kapsamında Türkiye'de Eğitim Gören Nijerli Öğrenciler, 2024	43
İnfoğrafik 7: 17 Temmuz 2024 Nijer Ziyareti Kapsamında Türkiye-Nijer İlişkileri	52

HARİTA

Harita 1: Fransız Batı Afrikası'nda Nijer, 1938.....	12
Harita 2: Bağımsızlık Sonrası Nijer, 2024	13
Harita 3: Osmanlı Türkiyesi'nde Libya Hinterlandında Günümüz Nijer Toprakları, 1890	19

ÖN SÖZ

TÜRKİYE VE NİJER arasında son yıllarda gelişen iş birliği, hem tarihsel mirasın hem de iki ülkenin geleceğe yönelik ortak vizyonlarının güçlü bir temsili olarak dikkat çekmektedir. Bu çalışma, ikili ilişkilerin Osmanlı Devleti'nden günümüze kadar ulaşan tarihsel derinlikleri ile ekonomik, diplomatik, güvenlik ve kültürel bağlamda hızla gelişen modern iş birliklerini kapsamlı bir perspektiften ele almaktadır. Türkiye'nin Afrika'ya yönelik stratejik yaklaşımları içerisinde Nijer'in sahip olduğu önem, tarih boyunca bölgedeki barış, güvenlik ve refah arayışlarının bir yansıması olmuştur.

Türkiye son yıllarda Afrika kıtasına yönelik ortaklık politikaları çerçevesinde dost ülkelerle güçlü bağlar kurarak bölgesel kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Özellikle Nijer ile süregelen diplomatik temaslar ve Temmuz 2024'te gerçekleştirilen üst düzey ziyaret, iki ülke arasındaki güven ortamının somut bir ifadesidir. Türkiye'nin Nijer'de enerji ve madencilik yatırımlarının yanı sıra eğitim, sağlık ve kültürel alanlarda yaptığı katkılar, karşılıklı kalkınma hedeflerimizin önemli bir göstergesidir.

Bu çalışmada, Türkiye-Nijer ilişkilerinin tarihsel arka planı ve günümüzdeki gelişmeleri detaylı bir analizle okuyucuya sunulmaktadır. Özellikle Türkiye'nin terörle mücadeledeki tecrübeleri ve bölgesel istikrarı sağlama yönündeki çabaları, Nijer ile olan güvenlik iş birliğine stratejik bir boyut katmıştır. Enerji kaynakları açısından zengin bir ülke olan Nijer'in kalkınma hedeflerine ulaşmasında Türkiye'nin sağladığı katkılar, bu dostluğun geleceğe yönelik sürdürülebilir temellerini oluşturmaktadır.

Bu rapor, iki ülke arasındaki dostane ilişkileri çok boyutlu bir zemine taşımak ve ortak bir geleceğe katkı sunmak amacıyla hazırlanmıştır. Türkiye'nin Afrika'daki varlığını "kazan-kazan" odaklı bir stratejiyle tanımlaması ve bölgedeki halkların

refahını destekleyen projelere ağırlık vermesi, kıtadaki kalıcı etkisini güçlendirmektedir. Bu bağlamda ülkemizin Nijer ile iş birliğinde ulaştığı nokta, gelecek nesillere aktarılacak bir dostluk ve iş birliği mirasıdır.

Bu değerli çalışmayı kaleme alan ekibe şükranlarımı sunar, Türkiye ve Nijer'in ortak çıkarlarını destekleyecek daha nice projede iş birliğimizin artarak devam edeceğine olan inancımı vurgulamak isterim. Stratejik değeri gittikçe artan kıta üzerindeki farklı çalışmalarımızda görüşmek dileğiyle.

Prof. Dr. Talha Köse

Millî İstihbarat Akademisi Başkanı

Tarihsel Derinlik ve Osmanlı Mirası

- Türkiye ve Nijer arasındaki bağlar, Osmanlı Türkiyesi'nin 16. yüzyılda bölgedeki kültürel ve stratejik etkisine dayanmaktadır.
- Osmanlı Devleti'nin Sahraaltı Afrika'da Tibular ve Tevarikler ile kurduğu güven ilişkisi, Türkiye'nin Nijer'deki olumlu imajını besleyen tarihsel bir miras bırakmıştır.

Türkiye'nin Afrika Açılımı ve Nijer'le Diplomatik Temaslar

- Türkiye'nin 1998'de başlattığı "Afrika'ya Açılım Eylem Planı" çerçevesinde Nijer'le ilişkiler ivme kazanmıştır.
- 2012'de karşılıklı büyükelçiliklerin açılması, ilişkilerin kurumsallaşmasında dönüm noktası olmuştur.
- Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2013'te Nijer'e gerçekleştirdiği ziyaret, ikili ilişkilerde yeni bir dönemin başlangıcına işaret etmiştir.

Ekonomik ve Ticari İş Birlikleri

- 2000'li yıllardan itibaren hızla gelişen ekonomik ilişkiler; enerji, madencilik ve inşaat sektörlerinde ortak projelerle pekiştirilmiştir.
- Türkiye'nin Nijer'e 2022 yılı itibarıyla 203 milyon dolar tutarında ihracat yapması, ticaret hacminin hızla arttığını göstermektedir.
- Temmuz 2024'te imzalanan enerji ve madencilik iş birliği anlaşmaları, Türkiye'nin Nijer'deki ekonomik etkisini artırmıştır.

Enerji ve Doğal Kaynaklar Alanında İş Birlikleri

- Türkiye'nin Nijer'deki petrol, doğal gaz ve maden sahalarında yaptığı yatırımlar, iki ülke arasındaki enerji iş birliğini güçlendirmektedir.
- Türk şirketlerinin Nijer'in enerji altyapısını geliştirme projeleri, Türkiye'nin enerji güvenliğini sağlama stratejisiyle örtüşmektedir.

Savunma ve Güvenlik İş Birlikleri

- Türkiye'nin terörle mücadeledeki deneyimleri Nijer ile paylaşılmakta, iki ülke arasındaki güvenlik iş birliği derinleşmektedir.
- Nijer'in savunma kapasitesini artırmak amacıyla istihbarat ve savunma sanayisi projeleri yürütülmekte, Türkiye Sahel bölgesindeki istikrara katkı sunmaktadır.

Kültürel ve Eğitim İş Birlikleri

- Osmanlı mirasına dayanan tarihsel bağlar, günümüzdeki kültürel ilişkilerin gelişimine katkı sunmaktadır.
- Türkiye Maarif Vakfı okulları, TİKA'nın altyapı projeleri ve YTB bursları ile Türkiye, Nijer'deki eğitim ve kültürel iş birliğini desteklemektedir.

17 Temmuz 2024 Ziyareti: Stratejik Ortaklığın Derinleşmesi

- Dışişleri Bakanı Hakan Fidan ve üst düzey heyetin Nijer ziyareti, iki ülke arasındaki stratejik ortaklığı güçlendirmiştir.
- Ziyaret sırasında güvenlik, enerji ve ticaret alanlarında önemli anlaşmalar imzalanmış; eğitim ve sağlık alanlarında da iş birliği kararları alınmıştır.

Bölgesel ve Uluslararası İş Birlikleri

- Türkiye ve Nijer, Sahel bölgesindeki güvenlik sorunlarına karşı iş birliğini geliştirerek bölgesel istikrarı hedeflemektedir.
- Türkiye, Nijer'in Fransa ve ABD ile olan askerî iş birliklerini sonlandırdığı bir dönemde, güvenilir bir stratejik ortak olarak öne çıkmaktadır.

Gelecek Perspektifleri ve Öneriler

- İki ülke arasındaki enerji ve madencilik iş birliklerinin artırılması, savunma kapasitesinin güçlendirilmesi ve kültürel iş birliklerinin genişletilmesi önerilmektedir.
- Türkiye'nin Afrika kıtasındaki "kazan-kazan" odaklı yaklaşımı, Nijer'le ilişkilerin gelecekte daha da derinleşmesini sağlayacaktır.

TÜRKİYE VE NİJER arasındaki diplomatik, ekonomik, güvenlik temelli ve sosyokültürel ilişkiler; tarihsel bağlar ve günümüzün stratejik gereksinimleri ışığında derinleşen bir seyir izlemektedir. Türkiye'nin Afrika'ya yönelik dış politikasının bir parçası olarak değerlendirilebilecek bu ilişkiler, yalnızca iki ülkenin ortak çıkarlarına hizmet etmekle kalmayıp aynı zamanda bölgesel ve küresel güvenlik, ekonomik kalkınma ve kültürel iş birliği alanlarında da önemli sonuçlar doğurmaktadır.

Tarih boyunca Afrika kıtası ile güçlü bağlar kurmuş olan Osmanlı Devleti, Sahraaltı Afrika'da özellikle Nijer bölgesinde, stratejik ve kültürel bir etkiye sahip olmuştur. Osmanlı'nın bu varlığı, doğrudan yönettiği Sahra Çölü'nün kuzeyindeki Trablusgarp (Libya), Cezayir ve Tunus gibi bölgeler üzerinden şekillenmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada söz konusu bölge "Osmanlı Türkiyesi" olarak isimlendirilecektir. Bu bağlamda Osmanlı'nın bölgedeki mirası, Türkiye'nin Nijer ile olan güncel ilişkilerine de tarihsel bir derinlik kazandırmaktadır. Osmanlı Türkiyesi'nin bu tarihsel mirası, modern dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin Afrika'ya yönelik artan ilgisi ile daha da anlam kazanmaktadır. Osmanlı'nın Afrika'daki varlığının 20. yüzyılın başlarından itibaren sona ermesiyle bir dönem kapanmış olsa da 21. yüzyılda Türkiye'nin Afrika kıtasıyla yeniden kurduğu bağlar, Osmanlı Türkiyesi'yle tarihsel ilişkilerin yeniden canlandırılmasını da sağlamıştır. Türkiye'nin Afrika kıtasındaki etkinliğinin yeniden şekillenmesi, 1998 yılında başlatılan "Afrika'ya Açılım Eylem Planı" ile hız kazanmış ve 2000'li yıllardan itibaren Türkiye, Afrika kıtasında ekonomik, siyasi, sosyokültürel açıdan ve güvenlik alanında etkili bir aktör hâline gelmiştir. Bu süreçte Türkiye'nin Afrika'da stratejik ortak olarak gördüğü Nijer ile ilişkileri; enerji, savunma, ticaret, eğitim konularında ve kültürel iş birliği gibi alanlarda derinleşmiştir.

Özellikle son yıllarda, Türkiye'nin Nijer'e yönelik artan ilgisi ve stratejik yatırımları, iki ülke arasındaki ilişkilerin daha da güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Temmuz 2024'te Türkiye'den Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, Millî Savunma Bakanı Yaşar Güler, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Alparslan Bayraktar, Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) Başkanı İbrahim Kalın, Savunma Sanayii Başkanı Haluk Görgün ve Ticaret Bakan Yardımcısı Özgür Volkan Ağar'dan oluşan heyetin Nijer'e gerçekleştirdiği ziyaret, iki ülke arasındaki bu stratejik ortaklığı derinleştirmiş ve yeni iş birliği alanlarının kapısını aralamıştır.

Bu ziyaret; enerji, savunma, güvenlik, eğitim ve kültür alanında imzalanan anlaşmalar ve geliştirilen iş birlikleri ile Türkiye ve Nijer'in ortak çıkarlarını derinleştiren yeni bir dönemi başlatmıştır.

Bu rapor, Türkiye-Nijer ilişkilerini geniş bir perspektiften ele almayı ve bu ilişkilerin tarihsel kökenlerinden başlayarak günümüzün stratejik iş birliklerine kadar uzanan bir değerlendirme sunmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede Türkiye ve Nijer arasındaki siyasi, ekonomik, askerî ve kültürel iş birliklerinin gelişimi, bu ilişkilerin bölgesel ve küresel etkileri, Temmuz 2024 ziyaretinin kapsamı, imzalanan anlaşmalar ve gelecekteki beklentiler detaylandırılacaktır. Raporda, Türkiye'nin Afrika politikasının genel hatları ve Nijer ile olan ilişkilerde izlediği stratejik yaklaşım; bölgesel güvenlik, enerji iş birliği ve kültürel diplomasi bağlamında incelenmekte, bu ilişkilerin iki ülke için de stratejik önemi vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda çalışma; Türkiye-Nijer ilişkilerinin tarihsel arka planını, 20 ve 21. yüzyılda yaşanan gelişmeleri ve iki ülke arasındaki mevcut iş birliği alanlarını derinlemesine analiz ederek gelecekteki fırsatlar ve beklentiler üzerine kapsamlı bir değerlendirme sunmayı hedeflemektedir. Türkiye ve Nijer'in mevcut stratejik hedeflerine ulaşmalarında, bu iş birliğinin nasıl bir rol oynayacağı ve bölgesel istikrara katkısı bu raporun temel sorularını oluşturmaktadır.

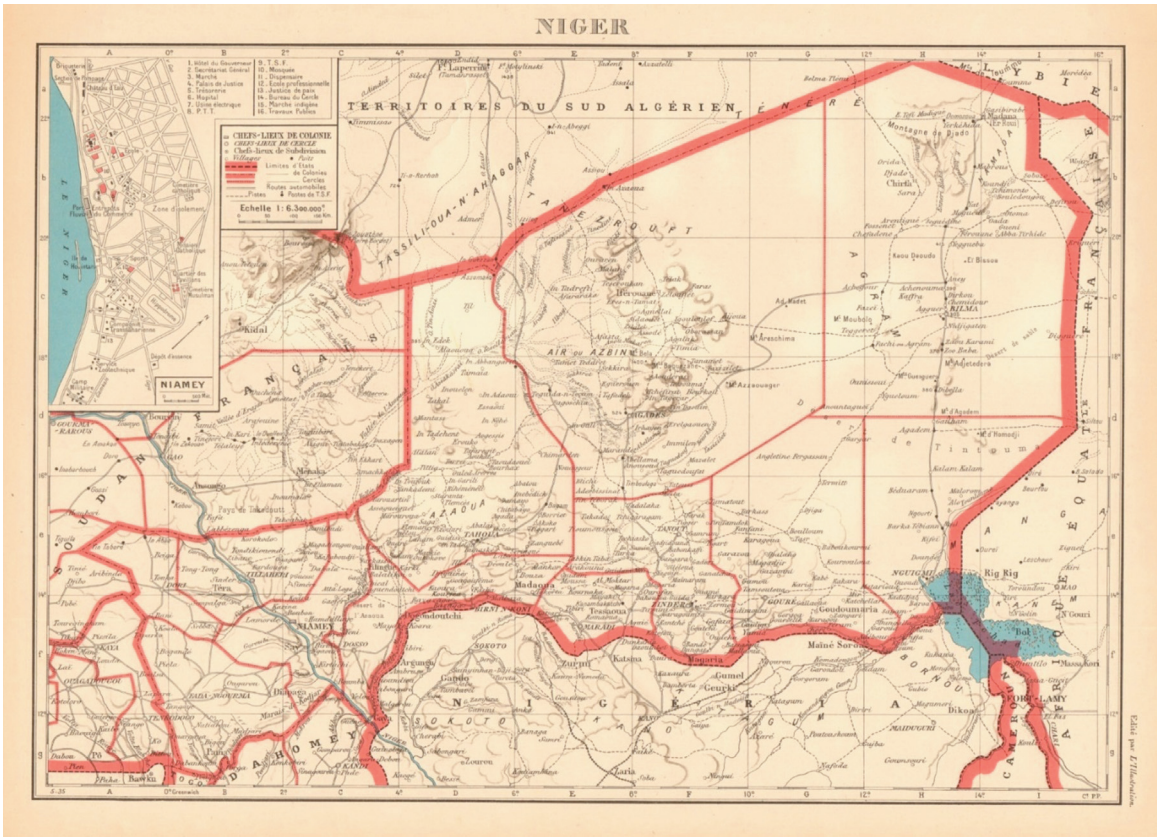
BÖLÜM 1:

Nijer: Genel Siyasi ve Ekonomik Görünüm

Nijer: Genel Siyasi ve Ekonomik Görünüm

Nijer, 62 yıl (1897-1958) boyunca Fransız sömürge yönetimi altında kalmış ve bu süreçte çeşitli idari değişiklikler geçirmiştir. Fransa, 20 Aralık 1900 tarihli bir kararnameyle Nijer'i "Üçüncü Askerî Bölge" ilan etmiş ve 18 Ekim 1904 tarihinde yayımlanan başka bir kararnameyle bölgenin statüsünü "Askerî Bölge" olarak değiştirmiştir. 4 Aralık 1920 tarihli kararnameyle de Nijer'in statüsü "Sivil Bölge" olarak değiştirilmiş, son olarak 13 Ekim 1922 tarihli kararnameyle "Nijer Sömürge Yönetimi" adı altında idari bir yapı oluşturulmuştur.¹

Harita 1: Fransız Batı Afrika'sında Nijer, 1938

Kaynak: Alamy, t.y.

Fransa'da IV. Cumhuriyet Anayasası'nın 1946 yılında kabul edilmesiyle birlikte sömürgelerde siyasi partilerin kurulmasına imkân tanınmış ve akabinde Nijer'deki ilk siyasi parti olan Nijer Gelişim Partisi (Le Parti Progressiste Nigérien, PPN) 12 Mayıs 1946 tarihinde resmen kurulmuştur. Bu anayasal düzenlemeyle elde edilen imkân doğrultusunda, 18 Aralık 1958 tarihinde Nijer Cumhuriyeti ilan edilmiş ancak bu dönemde varlığını Fransa'ya bağlı bir özerk cumhuriyet olarak sürdürmüştür. Nihayetinde Fransa'nın V. Cumhuriyet Anayasası'nda (1960) yer alan, Fransa'ya bağlı topraklara tanınan haklar çerçevesinde Nijer, 3 Ağustos 1960 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiş ve cumhurbaşkanlığı seçimleri gerçekleştirilmiştir.²

Harita 2: Bağımsızlık Sonrası Nijer, 2024

Kaynak: Millî İstihbarat Akademisi (MİA), 2024.

Nijer'in bağımsızlık sonrası siyasi tarihi, bir dizi askerî darbe ile şekillenmiştir. 15 Nisan 1974 tarihinde Yarbey Seyni Kountché'nin, 27 Ocak 1996 tarihinde Albay İbrahim Baré Maïnassara'nın, 9 Nisan 1999 tarihinde Albay Daouda Malam Wanké'nin, 18 Şubat 2010 tarihinde Tümgeneral Salou Djibo'nun ve son olarak 26 Temmuz 2023 tarihinde Tuğgeneral Abdourahmane Tchiani'nin liderlik ettiği askerî darbeler, ülkenin istikrarını kesintiye uğratan önemli olaylar olmuştur.³

Nijer'de 1989'da kabul edilen yeni anayasa ile tek partili sivil yönetim sistemine geçilmiş, 1992'de kabul edilen anayasa değişikliği ile çok partili düzene izin verilmiş ve 1993'te çok partili ilk genel seçimler gerçekleştirilmiştir. Ancak 1996'daki askerî darbe sonrası tüm siyasi partiler yasaklanmış, 2010'daki darbenin ardından ise 2011 Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde Issoufou Mahamadou cumhurbaşkanı seçilmiştir. Mahamadou, 2016 yılında yapılan seçimlerde ikinci kez cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturmuştur.⁴

Mahamadou'nun görev süresinin sona ermesiyle Mahamadou'nun dışişleri bakanı ve aynı siyasi partinin (PNDS) mensubu olan Muhammed Bazum, 2020 Seçimlerinde en yüksek oyu alarak Nijer'in

Nijer'in siyasi tarihi özellikle askerî darbeler ve demokratikleşme çabaları ile şekillenirken bu sürecin bir yansıması olarak ekonomik gelişim de sürekli dalgalanmalar göstermiştir. Siyasi istikrarsızlık, Nijer'in ekonomik kalkınma yolunda karşılaştığı en büyük zorluklardan biri olmuştur.

Yeni cumhurbaşkanı olmuştur. Nijer, 2020-2021 yıllarında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde (BMGK) daimî olmayan üye olarak görev yapmış ve Haziran 2020'de BMGK'nin dönem başkanlığını yürütmüştür. Bu görevini Aralık 2021'de tekrar üstlenmiştir.⁵ Ayrıca Nijer, 27 Kasım 2020 ve 22 Mart 2022 tarihleri arasında İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) 47. Dışişleri Bakanları Konseyi dönem başkanlığı görevini de üstlenmiştir.

26 Temmuz 2023 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Komutanı Abdourahmane Tchiani tarafından gerçekleştirilen askerî darbe ile Cumhurbaşkanı Muhammed Bazum ve ailesi Cumhurbaşkanlığı rezidansında alıkonulmuş, Vatani Koruma Ulusal Konseyi (CNSP) ülkenin yönetimini ele geçirerek 7. Cumhuriyet'i askıya almıştır. 10 Ağustos 2023 tarihinde ise Seyni Kountché Dönemi'nde maliye bakanı olarak görev yapmış olan Ali Mahamane Lamine Zeine'in başbakanlığında bir geçiş hükûmeti kurulmuştur.⁶

Nijer'deki askerî yönetim, uluslararası ilişkilerde önemli değişiklikler gerçekleştirerek Fransa ve ABD ile olan askerî iş birliklerini sonlandırmıştır. Bazum'un devrilmesinden sonra General Tchiani'nin liderliğindeki yönetim, 4 Ağustos 2023 tarihinde Fransa ile olan askerî iş birliğini sona erdirmiştir. Bu kararın ardından, 25 Ağustos'ta Fransa'nın Niamey Büyükelçisi Sylvain Itte "istenmeyen kişi" ilan edilmiş ve kendisine ülkeyi terk etmesi için 48 saat süre tanınmıştır. Büyükelçi Itte, 27 Eylül 2023 tarihinde Nijer'den ayrılmıştır. Takip eden süreçte Fransa, 22 Aralık 2023 tarihinde Niamey Büyükelçiliğini kapatmış ve ülkede bulunan 1.500 askerini geri çekmiştir. Buna ek olarak Nijer'deki askerî yönetim, ABD ile 2012 yılında imzalanan askerî iş birliği anlaşmasını da 17 Mart 2024 tarihinde feshetmiştir. Yönetim, bu karar doğrultusunda ülkede konuşlu yaklaşık 1.000 ABD askerinin ayrılmasını talep etmiş ve ABD, 15 Eylül 2024 tarihine kadar askerlerini tümüyle çekme sürecini tamamlamıştır.⁷ Bu gelişmeler, Nijer'in hem bölgesel hem de küresel düzeyde güvenlik ve askerî ilişkilerinde köklü değişiklikler yapma yönündeki politikalarını ortaya koymaktadır.

Nijer'in siyasi tarihi özellikle askerî darbeler ve demokratikleşme çabaları ile şekillenirken bu sürecin bir yansıması olarak ekonomik gelişim de sürekli dalgalanmalar göstermiştir. Siyasi istikrarsızlık, Nijer'in ekonomik kalkınma yolunda karşılaştığı en büyük zorluklardan biri olmuştur. Bağımsızlığını kazandığı 1960'tan bu yana ülkedeki darbe girişimleri ve yönetim değişiklikleri, ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerini ciddi şekilde etkileyen faktörler arasında yer almıştır.

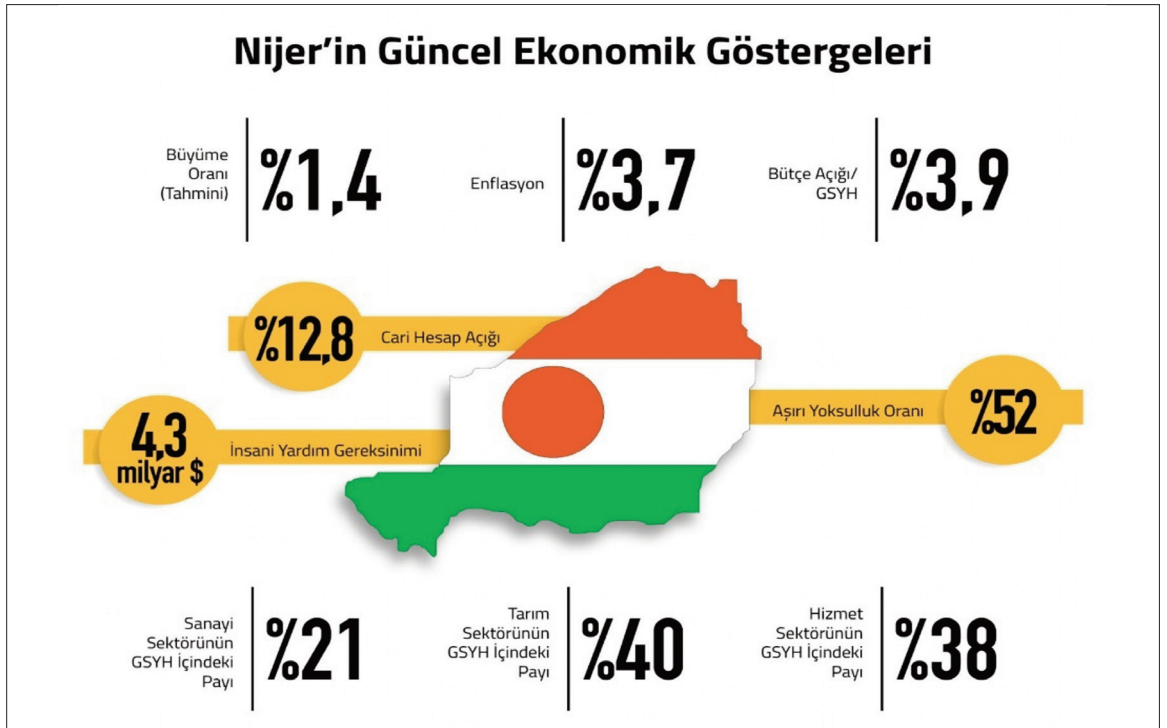
TÜRKİYE-NİJER İLİŞKİLERİ: OSMANLI TÜRKİYESİ'NİN MİRASI VE GELECEK PERSPEKTİFLERİ

Ancak son yıllarda doğal kaynaklarının zenginliği ve çeşitli altyapı projeleri ile Nijer, bu olumsuzlukları aşarak ekonomik alanda daha umut verici bir yol haritası çizmeye başlamıştır.

Nijer ekonomisinin temeli büyük ölçüde tarıma ve doğal kaynaklara dayanmaktadır. Ülkenin gayrisafi yurt içi hasılasının (GSYH) %40'ını tarım sektörü oluşturmakta ve nüfusun %80'inden fazlası geçimini tarımdan sağlamaktadır. Ancak tarım sektörü, yağışların düzensizliği ve haşere istilaları gibi çevresel faktörlere bağlı olarak sürekli risk altındadır. Bu durum, Nijer'in gıda güvenliği açısından büyük bir tehdit oluşturmakta ve nüfusun üçte biri her an açlık riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Hükümet "Nijerliler Nijerlileri Besler (3N)" programı gibi projelerle tarımsal üretimi artırmayı ve gıda krizlerine karşı direnci güçlendirmeyi amaçlasa da bu alandaki yapısal zorluklar devam etmektedir.⁸

Nijer'in en büyük ekonomik umutlarından biri uranyum ve petrol üretimidir. Afrika'nın en yüksek kalitedeki uranyum rezervlerine sahip olan Nijer, 2022 yılında 2 bin 20 metrik ton uranyum üretmiş ve dünya uranyum arzının %5'ini karşılamıştır. Dünyadaki en büyük uranyum tedarikçileri arasında 7. sırada yer alan Nijer özellikle Fransa'nın enerji ihtiyacını karşılamada kritik bir rol oynamaktadır. Fransa, Nijer'den yaklaşık 50 yıldır uranyum tedarik etmektedir ve bu da Fransa'nın nükleer enerji üretiminde büyük bir paya sahiptir. Ancak Nijer'deki enerji üretimi ve tüketimi bu doğal zenginliklerin aksine oldukça düşüktür. Ülkenin sadece %19'u elektriğe erişim sağlarken kırsal kesimlerde bu oran %7'ye kadar gerilemektedir. Elektriğe erişimde yaşanan bu sorunlar, Nijer'in ekonomik büyümesini ve kalkınma projelerini kısıtlayan en önemli engellerden biri olarak öne çıkmaktadır.⁹

İnfoğrafik 1: Nijer'in Güncel Ekonomik Göstergeleri, 2024

Kaynak: Dünya Bankası ve Afrika Kalkınma Bankası (AfDB), 2024.

Petrol sektörü de Nijer'in ekonomik büyüme beklentilerinde önemli bir rol oynamaktadır. Hâlihazırda günlük 20 bin varil ham petrol üreten ülke, bu petrolü büyük ölçüde iç tüketimde kullanmaktadır. Ancak 2023 yılında tamamlanan Nijer-Benin Petrol İhraç Boru Hattı (PENB) projesi ile Nijer, denize kıyısı olmamasına rağmen komşu ülke Benin üzerinden petrol ihracatı yapabilecek duruma gelmiştir. Nijer'in ekonomik kalkınmasını destekleyen diğer önemli projeler arasında hidroelektrik enerji üretimi ve altyapı yatırımları yer almaktadır. Kandadji Barajı, tamamlandığında ülkenin yapısal enerji açığını önemli ölçüde kapatması beklenen bir projedir. Bu baraj sadece enerji üretimi ile değil, aynı zamanda tarım arazilerinin sulanması yoluyla da ekonomiye katkı sağlayacaktır. Ancak finansman eksiklikleri ve diğer zorluklar, bu tür projelerin hayata geçirilmesini yavaşlatmaktadır. Fakat baraj inşaatı, ülkedeki askerî darbeden sonra büyük ölçüde durmuştur.¹⁰

Ülkedeki ekonomik gelişmelerin önemli bir ayağı da dış yatırımlardır. Çin, Nijer'in doğusundaki Agadem Petrol Sahası ve Zinder'deki ilk petrol rafinerisi gibi büyük projelere yatırım yaparak Nijer'in enerji ve doğal kaynak potansiyelini geliştirmede önemli bir rol oynamaktadır.¹¹ Ayrıca Çinli yatırımcılar, Nijer'deki uranyum madenlerinde de faaliyet göstermekte ve küçük ölçekli altın madenciliği alanlarında gelişmeleri desteklemektedir.

Sonuç olarak Nijer ekonomisi, doğal kaynakların ihracatına dayalı bir yapıya sahip olmasına rağmen bu kaynakların tam anlamıyla halkın refahına yansıtılmadığı yapısal sorunlarla karşı karşıyadır. Siyasi istikrarsızlık, düşük enerji erişimi ve gıda güvenliği sorunları; ekonomik büyüme önündeki en büyük engellerdir. Ancak petrol ihracatının artması, uranyum üretiminin devam etmesi ve altyapı projelerinin tamamlanması; Nijer'in ekonomik geleceği açısından umut verici gelişmelerdir.

BÖLÜM 2:

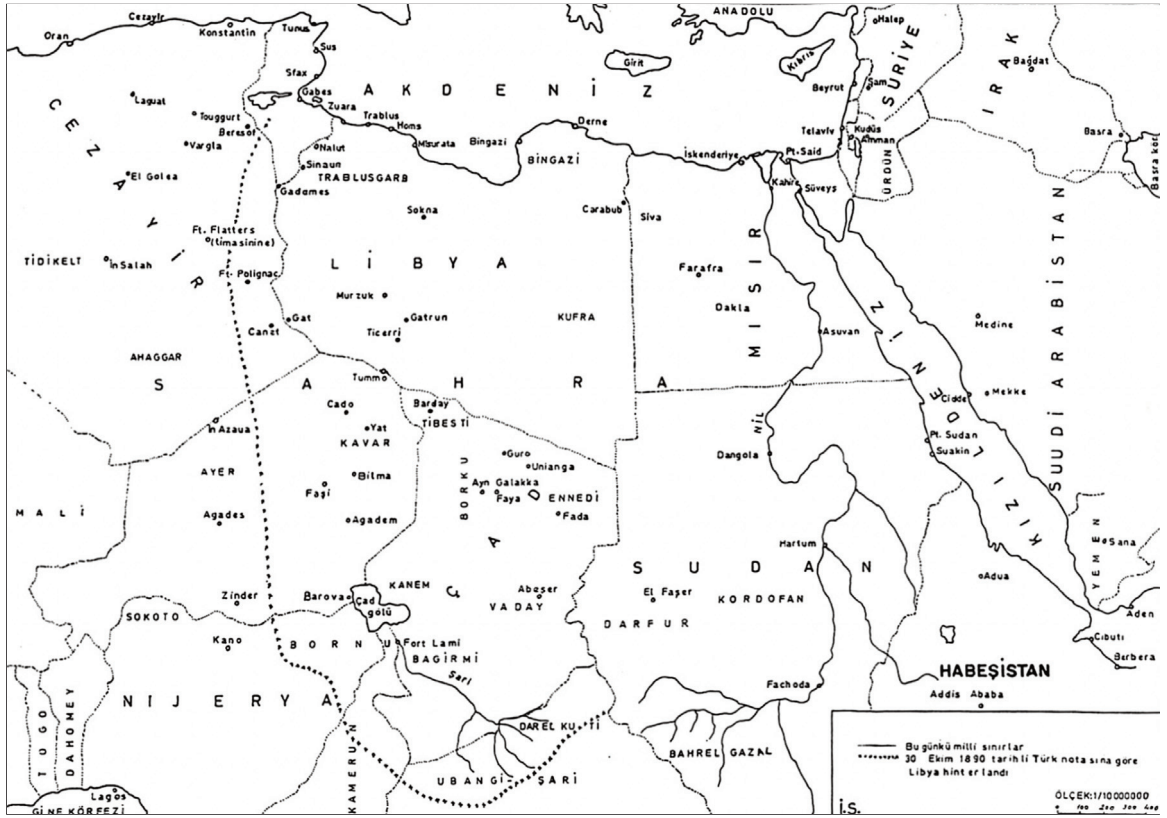
Türkiye-Nijer İlişkilerinde Osmanlı'nın Mirası

Türkiye-Nijer İlişkilerinde Osmanlı'nın Mirası

Nijer'in bulunduğu coğrafya, tarih boyunca kuzeydeki Amaziğ bölgesi ile Afrika'nın merkezini oluşturan Bilâdüssûdan toplumları arasında bir geçiş noktası olmuştur. Bugünkü Nijer'i kapsayan topraklarda sömürge dönemi öncesi Kanim-Bornu ve Songay gibi güçlü sultanlıklar kurulmuştur.¹² Osmanlı Devleti'nin bu coğrafya ile ilk teması, 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gerçekleşmiştir. Bu yüzyılda Afrika'da önemli fetihler gerçekleştiren Türkler, Kuzey Afrika'daki stratejik bölgelerden biri olan Trablusgarp'ı 1551 yılında fethederek buradaki hâkim güç olan İspanyolları yenilgiye uğratmıştır. Trablusgarp'ın sahra yönündeki uzantısı olan ve Kanim-Bornu Sultanlığı'nın egemenliğinde bulunan Fizan da bu dönemde fethedilmiştir. Bu ilk temasların ardından Osmanlı Devleti, güney yönünde uzun bir süre fütühat yapmamıştır. Bununla birlikte Fizan'ın 1838'de sancak merkezi yapılması, bu sancağın sahradaki küçük sultanlıklar için cazibe merkezine dönüşmesini sağlamıştır. Nitekim Nijer'in doğusundaki Kavar Tibuları hâkimi 1. Muhammed, Fizan Sancağı'na gelerek Osmanlı'ya tabi olmak istediğini bildirmiştir.¹³ Osmanlı Devleti de Fransız sömürgeciliğinin kendini hissettirdiği bölgede gerek Trablusgarp gibi stratejik bir noktayı korumak gerekse de Batı Afrika ile ticaret yollarının hâkimiyetini sürdürmek adına Nijer'in yerli halklarından olan Tibular'ın egemenliğindeki Kavar'ı Fizan Sancağı'na bağlı kaza olarak idari yapıya dâhil etmiştir. Bölgenin diğer büyük halkı olan Tevarikler'in Osmanlı egemenliği altına girmeleri ise Tibular'dan sonra gerçekleşmiştir. Kuzey Afrika'daki Osmanlı toprakları, 19. yüzyılın ilk çeyreğine kadar merkeze doğrudan bağlı olmayan bir statüye sahip olsa da Trablusgarp, 1830'da doğrudan İstanbul'a bağlanmış ve valiler de merkezden atanmaya başlanmıştır.¹⁴ Bu durum, Trablusgarp eyaletine bağlı Fizan'ı ve Fizan Sancağı'na bağlı sahradaki kazaları çok daha önemli hâle getirmiştir. Öyle ki Osmanlı Devleti, sömürgeci güçlerle olan mücadelesinde Afrika'yı görmezden gelmemiş aksine Afrika'ya daha fazla önem vermiştir.

Kuzey Afrika'daki Osmanlı toprakları, 19. yüzyılın ilk çeyreğine kadar merkeze doğrudan bağlı olmayan bir statüye sahip olsa da Trablusgarp, 1830'da doğrudan İstanbul'a bağlanmış ve valiler de merkezden atanmaya başlanmıştır.

Harita 3: Osmanlı Türkiye'sinde Libya Hinterlandında Günümüz Nijer Toprakları, 1890

Kaynak: Çaycı, 1995.

Osmanlı Türkiye'si'nin Sahraaltı Afrika ile münasebetlerinin gelişmesinde, ağırlıklı olarak Ezgar Tevarikleri'nin yaşadığı Gat kasabasının 1875 yılında Osmanlı idaresine girmesinin etkisi büyüktür. Nitekim Ezgar Tevarikleri; Kavar, Bornu, Kanem, Sokoto ve Kano gibi sahranın güneyinde kurulmuş olan sultanlıklarla Kuzey Afrika arasındaki ticari hayatın sağlanmasında etkin rol oynayan topluluklardandır.¹⁵ Diğer bir ifadeyle Gat'ın Türk idaresine girmesiyle Sahraaltı Afrika ve Trablusgarp arasındaki ticarete doğrudan Osmanlı hükmetmeye başlamıştır. Kavar'ın Osmanlı idaresine girdiği gibi Gat da fetih yoluyla değil, bu bölgenin halklarının isteği ile Osmanlı'ya bağlanmıştır. Sahra'daki bu bölgelerin Türk idaresine girme isteklerinin temelinde emniyet ve asayiş sağlaması ve refahı devam ettirmek motivasyonları bulunmaktadır.¹⁶ Öyle ki bölgedeki kabileler arası anlaşmazlıklar asayişe gölge düşürebilmekteydi. Diğer taraftan söz konusu yıllarda bölgeye yönelik artan Fransız ilgisi de buradaki kabilelerin Fransız sömürgeciliklerinden korunma ihtiyaçlarını artırmıştır. Yaklaşan Fransız tehdidi, bölgedeki güvenilir ülke imajına sahip Osmanlı'ya bağlılığın artmasını beraberinde getirmiştir. Fransızların bölgeye olan ilgilerinin tehdit olarak algılanmasının temel sebeplerinden biri bölge halklarının sömürgeleştirilmek istememeleri olsa da diğer sebep, bölgenin Müslüman halkının Hristiyan idaresine girmek istememesidir.¹⁷ Daha açık bir ifadeyle bölgede yükselen Fransız tehdidi, Osmanlı'nın Büyük Sahra bölgesinde güçlenmesine ve Sahraaltı Afrika ile ticari faaliyetlerini artırmasına zemin hazırlamıştır.

Osmanlı ile Tibular ve Tevarikler gibi bölge halkları arasında kurulan karşılıklı güven anlayışı, bölgedeki istikrar ortamına katkı sağlamış ancak büyüyen Fransız tehdidini engelleme noktasında yeterli olmamıştır. Bununla birlikte Tevarikler'in Osmanlı idaresine girmiş olması, Fransızların bölgeye nüfuz etmesini yaklaşık 40 yıl geciktirmiştir.¹⁸ Bu da Osmanlı ile Tevarikler başta olmak üzere bölge halkları arasındaki güven ilişkisi ile mümkün olmuştur. Tevarikler gibi etkin bir topluluğun Osmanlı idaresine girmesi ve Osmanlı'nın tebaası olmayı kabul etmeleri 19. yüzyılın son çeyreğine tekabül eden geç bir tarihte gerçekleşmiş olsa da kısa zamanda güçlü ilişkiler kurulmuştur. Tarihin bıraktığı bu miras, günümüzde Türkiye ve Nijer arasındaki ilişkilerin karşılıklı güven temelinde ilerlemesinin en önemli sebeplerinden biridir.

Afrika'daki Osmanlı hâkimiyeti, 1880'lerden itibaren Batılı sömürge devletlerinin başlattığı işgal hareketleri ile zayıflamıştır. Sahraaltı Afrika'nın Fransız ve İngilizler tarafından büyük oranda ele geçirilmesi sonrasında bu sömürge hareketleri Afrika'nın içlerine doğru genişlemiştir.

Afrika'daki Osmanlı hâkimiyeti, 1880'lerden itibaren Batılı sömürge devletlerinin başlattığı işgal hareketleri ile zayıflamıştır. Sahraaltı Afrika'nın Fransız ve İngilizler tarafından büyük oranda ele geçirilmesi sonrasında bu sömürge hareketleri Afrika'nın içlerine doğru genişlemiştir. Bunun sonucunda Nijer'in batı bölgesi, 1904 yılında Fransızlar tarafından işgal edilerek sömürgeleştirilmiştir. Bu sömürge hareketleri, bölge halklarından Tevarikler'in Osmanlı ile yakın ilişkiler kurmalarını beraberinde getirmiştir. Doğrudan Fizan'a bağlı kazalar oluşturularak bu bölgelerin Osmanlı hâkimiyetinde olduğu gösterilmek istenmiştir. Fakat bölgedeki idari ve hukuki statü Osmanlı lehine olsa da askerî olarak güçlü olan Fransızlar bölgedeki işgal hareketlerine devam etmiştir. 1906 yılında Osmanlı Türkiyesi'yle yakın ilişkileri olan Agadez'in işgal edilmesi, Osmanlı'nın Sahra'daki varlığına vurulan büyük bir darbe olmuştur.

Afrika'daki sömürge hareketlerinin doğrudan Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü hedef almaya başlaması üzerine İstanbul, Afrika'daki işgal karşıtı oluşumlar ile ilişkileri güçlendirmiştir. Bu oluşumların başında dinî siyasi hareketler gelmektedir. Nitekim Trablusgarp'ta olduğu gibi Nijer halklarının da çoğunlukla Senusi hareketine bağlı olmaları, Osmanlı'nın Senusiler ile daha yakın ilişkiler kurmasını ve doğal bir müttefikliğe gitmesini beraberinde getirmiştir. Senusiler ile kurulan müttefiklik, Osmanlı hâkimiyetinin Sahra Çölü'ne kadar genişlemesine zemin hazırlamıştır. Fakat bu genişleme kurumsallaşamadan, Osmanlı'nın kıtadan çekilme süreci başlamıştır. Özellikle 1912-1913 Balkan Savaşları sonrası bu çekilme hızlanmış ve Osmanlı'dan boşalan yerler Fransız, İngiliz ve İtalyan işgaline maruz kalmıştır. Payitahtın tehdit altında olması, varoluşsal bir kriz meydana getirmiş ve Osmanlı Türkiyesi'nin Afrika'dan çekilme sürecini hızlandırmasına sebebiyet vermiştir.

20. Yüzyılda ve Erken Cumhuriyet Döneminde Türkiye'nin Afrika Politikası

Osmanlı Devleti 20. yüzyıla, uzun bir süreye yayılan ve genellikle yenilgilerle sonuçlanan savaşların etkisiyle hem ekonomik hem de askerî açıdan ciddi bir yıpranmışlık içinde girmiştir. Devletin; Asya, Avrupa ve Afrika'daki toprakları hızla parçalanmaya devam etmiştir. Trablusgarp Savaşı'ndan sonra İtalyanlar ile imzalanan Uşi Antlaşması'yla Osmanlı Devleti, Afrika'daki son toprak parçasından da çekilmek zorunda kalmış ve bunun sonucunda doğan güç boşluğu sömürge devletleri tarafından doldurulmuştur. Uşi Antlaşması, Osmanlı Türkiye'si'nin Trablusgarp'taki varlığı adına bir kırılma noktası oluştursa da Osmanlı memurları ve askerleri, kendi aralarında oluşturdukları Afrika Grupları Komutanlığı ile yerli halkla dayanışma içinde İtalyan işgaline karşı silahlı mücadeleye devam etmiştir.¹⁹ Bu durum, 1. Dünya Savaşı sonucunda 1918'de imzalanan Mondros Antlaşması'na kadar devam etmiştir.

Fotoğraf 1: Batılı Sömürgecilere Karşı Direnişte Mustafa Kemal Atatürk ve Senusiler

Kaynak: Takvim Gazetesi, 2019.

İtalyanlar Trablusgarp üzerinde hâkimiyet kursa da eyaletin güney bölgeleri Fransız hâkimiyetine girmiş yani günümüzde Nijer'e tekabül eden bölge, Afrika'daki Fransız sömürgelerine dâhil edilmiştir. Afrika'daki Fransız sömürgeleri içerisinde hem sahile uzaklığı hem de ikliminin zorlu şartlarından dolayı kendi hâline terkedilen Nijer, 1946'da Fransa'nın denizaşırı toprağının bir parçası statüsünde, Fransız Birliği içinde yer almıştır.²⁰ Sahraaltı Afrika'daki sömürge sisteminin 1950'lerde sarsılmaya başlaması, Fransa'nın sömürgelerini de etkilemiş ve Nijer, 1956 yılında iç işlerinde özerklik elde etmiştir. Birçok Sahraaltı Afrika ülkesi gibi Nijer, 1960'ta bağımsızlığını elde etmiştir.

Nijer'in Osmanlı Devleti'nden kopması ve Fransız sömürgesi olmasından itibaren geçen yaklaşık 48 yıllık süre içerisinde Türkiye Cumhuriyeti ve Nijer arasında manevi bağlar dışında somut ilişkilerden söz etmek mümkün değildir. Nitekim Nijer ile diplomatik ilişkiler 1967 yılında tesis edilmiştir.²¹ Uzun bir aradan sonra gerçekleşen bu ilk temas, köklü tarihî bağların yeniden kurulmasında ilk adım olsa da sınırlı bir seviyede kalmıştır. O yıllarda Türkiye'nin Afrika açılımı, büyük ölçüde Kıbrıs konusundaki tezlerine uluslararası destek sağlama amacıyla şekillendiği için ilişkiler bu ekseninde kurulmaya çalışılmış ve hâliyle bu yaklaşım yüzeysel kalmıştır.²² Türkiye-Nijer ilişkileri, bu ilk temasın ardından uzunca bir fetret dönemine girmiş ve ilişkiler durağan bir seyir izlemiştir. 2000'li yıllara kadar bu durağan seyir devam etmiştir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2013 yılında Nijer'e yapmış olduğu ziyaret son derece kritiktir. Ziyaret sonrası ilişkilerdeki ivmenin artmasının yanı sıra Türkiye'nin Nijer'e verdiği kıymeti göstermesi açısından da bu ziyaret önemlidir.

21. Yüzyılda Türkiye-Nijer İlişkileri

Temelleri 1998'de atılan Türkiye'nin "Afrika Açılım Politikası", 2000'li yıllarla birlikte sonuç vermeye başlamıştır. Türkiye'nin 2005 yılında Afrika Birliğine gözlemci üye olması ve 2008 yılında Afrika'nın stratejik ortağı olarak ilan edilmesi; Türkiye'nin kıta ile olan diplomatik, ticari ve kültürel ilişkilerinin ivme kazanmasını sağlamıştır.²³ Afrika Açılım Politikası'nı başarıyla yürüten Türkiye, 2013 yılından itibaren "Afrika Ortaklık Politikası"nı uygulamaya başlamış ve Afrika kıtasını teşkil eden birçok ülke ile çok boyutlu ortaklıklar kurma yoluna gitmiştir. Bu süreçlerin doğal bir sonucu olarak da Ankara-Niamey ilişkileri gelişim göstermiştir. 2012 yılında Türkiye ve Nijer karşılıklı olarak büyükelçilikler açarak ilişkilerin daha da güçlenmesi için gerekli olan diplomatik yapıları tesis etmiştir.²⁴

Diplomatik temasların kurumlar yoluyla güçlü bir şekilde ilerlemesinin yanı sıra liderler düzeyindeki ziyaretler de ikili ilişkilerin güçlenmesinde son derece etkili olmuştur. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2013 yılında Nijer'e yapmış olduğu ziyaret son derece kritiktir.²⁵ Ziyaret sonrası ilişkilerdeki ivmenin artmasının yanı sıra Türkiye'nin Nijer'e verdiği kıymeti göstermesi açısından da bu ziyaret önemlidir. Nitekim izleyen yıllarda da Nijer cumhurbaşkanları Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Liderler arasındaki temasların dışında parlamentolar arası dostluk grupları da mevcuttur ve bu gruplar karşılıklı ziyaretlerde bulunmuştur.²⁶ Ayrıca Türkiye'nin prestij organizasyonlarından olan Antalya Diplomasi Forumu (ADF), birçok ülke için olduğu gibi Nijer için de önemli bir uluslararası organizasyondur. 2021 yılından itibaren her yıl düzenlenen ADF'ye (6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan asrın felaketi nedeniyle 2023 yılında

organizasyon iptal edilmiştir.), Nijer'den cumhurbaşkanlığı ve bakanlar düzeyinde katılımlar olmuştur. Dolayısıyla sadece ikili ilişkiler yoluyla değil, Türkiye'nin düzenlediği uluslararası organizasyonlar vasıtasıyla da Ankara-Niamey ilişkileri gelişim göstermektedir.

Türkiye'nin Nijer ile gelişen ilişkilerinde kültürel diplomasının da önemli bir etkisi vardır. Osmanlı Devleti'nden itibaren Nijer'de var olan Osmanlı mirasını görmezden gelmeyen Ankara, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'nın (TİKA) Program Koordinasyon Ofisi (PKO) ve Türkiye Maarif Vakfı okulları ile iki ülke arasındaki tarihî ve kültürel bağları güçlendirmektedir. Türkiye'nin Nijer ile sağlık diplomasisi de yine bu alanda değerlendirilebilir. 2019 yılında açılan Nijer-Türkiye Dostluk Hastanesi, iki ülke arasındaki sağlık diplomasisinin en somut örneğini sunmaktadır.²⁷

İki ülke arasındaki ticaret hacmi, diplomatik ilişkilerin kurumsallaştığı dönemden itibaren sürekli artış göstermiştir. Bu durumun tek istisnası, COVID-19 salgını ile tüm dünyadaki ticari dalgalanmaların Türkiye-Nijer arasındaki ticaret hacmini de etkilemiş olmasıdır. Öyle ki ikili ticaret hacmi 2020 yılında düşerken 2021 yılından itibaren hızla toparlanmış ve 2022'de 203 milyon dolara yükselmiştir.²⁸ Ekonomik ilişkiler, ticaret rakamlarının dışında özel sektör yatırımları yoluyla da gelişim göstermektedir. Nitekim inşaat sektörü başta olmak üzere Türk şirketlerinin Nijer'de önemli yatırımları bulunmaktadır. Buradan hareketle takip eden başlıklarda Türkiye'nin Nijer'le olan siyasi, ekonomik, kültürel ve eğitim iş birlikleri mercek altına alınmaktadır.

BÖLÜM 3:

Türkiye-Nijer Siyasi İlişkileri

Türkiye'nin terörle mücadeledeki tecrübesi ve askerî alandaki katkıları, Nijer ile olan ilişkilerin stratejik boyutunu daha da güçlendirmiştir. Bu çerçevede, iki ülke arasında savunma ve istihbarat alanlarındaki iş birliği anlaşmaları, bölgesel istikrar ve güvenlik açısından önem taşımaktadır.

Türkiye-Nijer Siyasi İlişkileri

Türkiye ve Nijer arasındaki diplomatik ilişkiler, her iki ülkenin tarihî, siyasi ve ekonomik dinamiklerini derinlemesine etkileyen bir gelişim süreci göstermiştir. İki ülke arasındaki ilişkiler, Osmanlı Türkiye'si'nin bıraktığı sosyokültürel mirasın etkisiyle 1966 yılında diplomatik temaslarla başlamış ancak bu temaslar uzun bir süre sınırlı düzeyde kalmıştır. Ancak bu ilişkiler, Türkiye'nin Afrika Açılım Politikası çerçevesinde 2012 yılında ivme kazanmış ve Niamey'de Türkiye'nin büyükelçiliğinin açılmasıyla yeni bir döneme girmiştir. Bu süreç, karşılıklı üst düzey ziyaretler ve iş birliği anlaşmaları ile desteklenmiş, iki ülke arasındaki bağlar ekonomik ve siyasi alanlar ile güvenlik alanlarında derinleşmiştir.

Türkiye ve Nijer sadece ikili düzeyde değil, aynı zamanda bölgesel ve uluslararası arenada da önemli ortaklıklar geliştirmiştir. Her iki ülkenin terörle mücadeledeki tecrübeleri, güvenlik iş birliğinin temelini oluşturmuş ve bu iş birliği, Sahel bölgesindeki G5 Sahel Ortak Gücü gibi inisiyatiflerle konsolide edilmiştir. Türkiye'nin terörle mücadeledeki tecrübesi ve askerî alandaki katkıları, Nijer ile olan ilişkilerin stratejik boyutunu daha da güçlendirmiştir. Bu çerçevede, iki ülke arasında savunma ve istihbarat alanlarındaki iş birliği anlaşmaları, bölgesel istikrar ve güvenlik açısından önem taşımaktadır.

Diplomatik Temaslar

Türkiye ve Nijer arasında diplomatik ilişkiler ilk olarak 1966 yılında kurulmuş olsa da ikili ilişkiler uzun bir süre sınırlı seviyede devam etmiştir. İki ülke arasındaki ilişkiler, Türkiye'nin Afrika Açılım Politikası ile ivme kazanmış ve Türkiye, 3 Ocak 2012 tarihinde başkent Niamey'de büyükelçiliğini açmıştır.²⁹ Aynı şekilde Nijer de Türkiye'deki büyükelçiliğini Eylül 2012'de hizmete sunmuştur. Ayrıca Türkiye'de Nijer'in; İstanbul, Bursa ve Antalya'da fahri konsolosları bulunmaktadır.³⁰

İki ülkenin diplomatik ziyaretleri, karşılıklı büyükelçiliklerin açılmasını takip eden yıllarda gerçekleşmiştir. Ocak 2013'te dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, dönemin Nijer Cumhurbaşkanı Mahamadou Issoufou ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret sırasında iki ülke çeşitli alanlarda iş birliği anlaşmaları imzalamıştır.³¹ Bu ziyaretten yaklaşık 1 yıl sonra Issoufou, Türkiye'ye 4 günlük bir ziyarette bulunmuştur.³²

İnfoğrafik 2: Türkiye-Nijer Diplomatik İlişkileri, 2012-2024

Türkiye-Nijer Diplomatik İlişkileri (2012-2024)

Ocak 2012

Türkiye ve Nijer'in karşılıklı olarak büyükelçilikler açması

Ocak 2013

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Nijer ziyareti

Temmuz 2020

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun Nijer ziyareti

Eylül 2021

Dönemin Nijer Milli Savunma Bakanı'nın Türkiye ziyareti

Ekim 2021

Dönemin Nijer Ticaret, Sanayi ve Gençliğin Girişimciliği Bakanı Gado Sabo Moctar'ın Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu kapsamında ziyareti

Aralık 2021

Dönemin Nijer Ulusal Meclis Başkanı Seini Oumarou'nun İSİPAB 16. Konferansı ziyareti

Aralık 2021

Nijer Başbakanı Ouhoumoudou Mahamadou ve ilgili bakanların 3. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi ziyareti

Nisan 2022

Nijer Sayıştay Başkanı Narey Oumarou'nun Türkiye ziyareti

Şubat 2024

Nijer Başbakanı Ali Mahamane Lamine Zeine'nin Türkiye ziyareti

Temmuz 2024

Türkiye'den üst düzey bir heyetin (Dışişleri, Savunma, Enerji Bakanları, MİT ve Savunma Sanayii Başkanları ve Ticaret Bakan Yardımcısı) Nijer'e ziyareti ve enerji iş birliği deklarasyonunun imzalanması

24 Ocak 2018 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, dönemin Nijer Başbakanı Brigi Rafini'yi Cumhurbaşkanlığı Külliyesinde kabul etmiştir.³³ Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay ise 2 Nisan 2021 tarihinde Niamey'de düzenlenen dönemin Cumhurbaşkanı Muhammed Bazum'un yemin törenine katılmıştır.³⁴ 2022'de ise ADF kapsamında Türkiye'ye gelen Bazum, bu ziyareti sırasında 12 Mart 2022 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan ile bir görüşme gerçekleştirmiştir.³⁵ Nijer Başbakanı Ali Mahamane Lamine Zeine, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın daveti üzerine 31 Ocak-3 Şubat 2024 tarihleri arasında Ankara'ya bir ziyarette bulunmuş, 1 Şubat'ta da Cumhurbaşkanı Erdoğan ile bir görüşme sağlamıştır.³⁶ Zeine'nin ziyareti sırasında; Türkiye ile Nijer arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkiler, terörle mücadele, bölgesel ve küresel konuların ele alındığı kaydedilmiştir.³⁷

İki ülke arasında bakanlar düzeyinde de çok sayıda ziyaret gerçekleştirilmiştir. 2020 yılında dönemin Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Nijer'e bir ziyarette bulunmuştur. Çavuşoğlu, terörle mücadele hususunda Türkiye'nin Nijer'i anlayan ülkelerden biri olduğunu vurgulamış ve özellikle tarım, madencilik, ulaştırma, inşaat ve enerji alanlarında Nijer'in kalkınmasına katkı sağlanacağını ifade etmiştir.³⁸ Nijer Millî Savunma Bakanı 21-28 Eylül 2021 tarihlerinde; Ticaret, Sanayi ve Gençliğin Girişimciliği Bakanı Gado Sabo Moctar "3. Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu" kapsamında 20-23 Ekim 2021 tarihlerinde; Ulusal Meclis Başkanı Seini Oumarou "İslam İşbirliği Teşkilatı Üyesi Ülkeler Parlamento Birliği / İSİPAB 16. Konferansı" kapsamında 9-10 Aralık 2021 tarihlerinde; dönemin Nijer Başbakanı Ouhoumoudou Mahamadou ile Nijer Tarım Bakanı, Sanayi ve Gençlerin Girişimciliği Bakanı ve Millî Eğitim Bakanı "3. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi" kapsamında 16-21 Aralık 2021 tarihlerinde; Nijer Sayıştay Başkanı Narey Oumarou ise 28-30 Nisan 2022 tarihlerinde Türkiye'ye ziyarette bulunmuştur.³⁹ Temmuz 2024'te ise Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, Millî Savunma Bakanı Yaşar Güler ve Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) Başkanı İbrahim Kalın'ın da aralarında bulunduğu bir heyet Nijer'e ziyarette bulunmuştur. Nijer'de üst düzey görüşmelerde bulunan heyet, ekonomik ilişkilerden terörle mücadeleye kadar pek çok alanda iş birliği konularını ele almıştır.⁴⁰ Bu ziyaret, Türkiye ve Nijer arasında ekonomi, güvenlik ve terörle mücadele gibi çeşitli alanlarda iş birliği alanlarının önünün açılmasına büyük katkı sunmuş, taraflar arasında çok boyutlu ve derinlikli bağlar kurulmasına imkân sağlamıştır.

Bölgesel ve Uluslararası İş Birliği

Türkiye ile Nijer; ekonomik ve ticari ilişkiler, diplomatik temaslar dışında bölgesel ve uluslararası iş birlikleri oluşturarak iki ülke ilişkilerine katkı sunmaktadır. Bu noktada iki ülkenin benzer sorunlarla mücadele ediyor olması, bu ortaklıkların gelişimini konsolide etmektedir. Türkiye gerek sınırları içinde gerekse sınırları dışında PKK, DEAŞ, DHKP-C, el-Kaide ve FETÖ gibi çok sayıda terör örgütüyle; Nijer ise uzun yıllardır sınırları dışında ve sınırları içinde el-Kaide ve DEAŞ bağlantılı terör örgütleriyle mücadele etmektedir. Bu noktada çeşitli güvenlik iş birliklerinin kurulmasında Türkiye'nin uzun süredir terörle mücadelede gösterdiği üstün başarının katkısının olduğu söylenebilir. Türkiye'nin gerek sınırları içinde gerekse sınırötesi operasyonlarda terör hücrelerine düzenlediği başarılı operasyonlar uluslararası toplumun dikkatini çekmiştir. Türkiye'nin terörle mücadelede kayda değer bir tecrübeye sahip olması, Nijer nezdinde Türkiye'nin önemli bir partner olarak görülmesine yol açmaktadır. Bu kapsamda Türkiye

Sahel'de; Mali, Moritanya, Çad, Burkina Faso ve Nijer tarafından kurulan ve amacı terörle mücadele etmek olan "G5 Sahel Ortak Gücü"ne desteğini ifade etmiştir. Nisan 2019'da G5 Sahel Ortak Gücü İcra Sekreteri Eric Yemdaogo ve beraberindeki heyetin Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaret kapsamında, Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığına (SSB) da ziyarette bulunulmuştur. G5 Sahel Ortak Gücü ile Makine Kimya Endüstrisi A.Ş. (MKE) arasında silah ve mühimmat satışı sözleşmesi imzalanmıştır.⁴¹

İki ülke arasında askerî alanda eğitim ve iş birliğini öngören anlaşmalar da bulunmaktadır. Türkiye ile Nijer arasında "Askerî Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İş Birliği Çerçeve Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun" 28 Şubat 2017 tarihinde onaylanmıştır.⁴² 2020 yılında dönemin Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'nun Nijer'in başkenti Niamey'e gerçekleştirdiği ziyaret sırasında Nijer ile "Askerî Eğitim İşbirliği Anlaşması"nın imzalandığı kaydedilmiştir.⁴³ Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, Millî Savunma Bakanı Yaşar Güler, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Alparslan Bayraktar ve Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) Başkanı İbrahim Kalın'ın Nijer'e gerçekleştirdikleri ziyarette Türkiye ile Nijer'in, istihbarat ve savunma alanlarında iş birliğini artırmak konusunda anlaştıkları kaydedilmiştir.⁴⁴

Fotoğraf 2: Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'nun Nijer Dışişleri Bakanı Ankourao'yla Görüşmesi, 2020

Kaynak: AA, 2020.

Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, Millî Savunma Bakanı Yaşar Güler, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Alparslan Bayraktar ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Başkanı İbrahim Kalın'ın Nijer'e gerçekleştirdikleri ziyarette Türkiye ile Nijer'in, istihbarat ve savunma alanlarında iş birliğini artırmak konusunda anlaştıkları kaydedilmiştir.

Türkiye ve Nijer arasındaki siyasi ilişkiler, son yıllarda derinleşmiş ve stratejik bir ortaklık seviyesine yükselmiştir. Bu gelişim özellikle Türkiye'nin Afrika Açılım Politikası çerçevesinde hayata geçirilen diplomatik temaslar ve üst düzey ziyaretlerle desteklenmiştir. İki ülke arasındaki ilişkilerin güçlenmesinde, ortak güvenlik endişeleri ve terörle mücadeledeki iş birliği önemli bir rol oynamıştır. Türkiye'nin terörle mücadeledeki tecrübesi ve askerî alandaki katkıları, Nijer ile olan ilişkilerin stratejik boyutunu güçlendirmiş ve bölgesel istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Bölgesel ve uluslararası arenada geliştirilen bu iş birlikleri, iki ülkenin siyasi ve güvenlik alanlarındaki bağlarını güçlendirmiştir. Bu güçlü siyasi temelin üzerine inşa edilen ilişkiler, ekonomik ve ticari iş birliği alanlarına da olumlu yansımıştır. Türkiye ve Nijer arasındaki ekonomik ilişkiler, ticaret hacminin artması ve yatırımların genişlemesiyle derinleşmiştir. Bu bağlamda bir sonraki bölümde ele alınacak olan Türkiye-Nijer ekonomik ve ticari ilişkileri, bu siyasi ve stratejik ortaklığın ekonomik boyutunu ortaya koyacaktır.

BÖLÜM 4:

Türkiye-Nijer Ekonomik İlişkileri

Türkiye-Nijer Ekonomik İlişkileri

Türkiye'nin Nijer ile olan ticari ilişkileri 2000'ler öncesinde oldukça düşük seviyelerde seyretmiş olsa da 1998 yılında başlatılan "Afrika'ya Açılım Eylem Planı" ve ardından 2008 yılında düzenlenen "Türkiye-Afrika İş Birliği Zirvesi" gibi stratejik adımlar, iki ülke arasındaki ticaret hacminin hızla artmasına zemin hazırlamıştır. 1998 yılında Türkiye'nin Nijer'e ihracatı sadece 435.052 dolar iken bu oran 1999 yılında neredeyse iki katına çıkmış ve takip eden yıllarda ivme kazanarak 2022 yılı itibarıyla 131 milyon dolara ulaşmıştır. Bu süreçte özellikle 2012 ve 2013 yıllarında imzalanan ekonomik ve teknik iş birliği anlaşmaları, ikili ticaretin gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur.

Türkiye'nin Nijer ile olan ticari ilişkileri 2000'ler öncesinde oldukça düşük seviyelerde seyretmiş olsa da 1998 yılında başlatılan "Afrika'ya Açılım Eylem Planı" ve ardından 2008 yılında düzenlenen "Türkiye-Afrika İş Birliği Zirvesi" gibi stratejik adımlar, iki ülke arasındaki ticaret hacminin hızla artmasına zemin hazırlamıştır.

İki ülke arasında gelişen sosyokültürel ve siyasi ilişkilerin sağladığı güven iklimi özellikle uranyum, altın, petrol ve diğer mineraller açısından büyük potansiyele sahip olan Nijer'le Türkiye'nin madencilik ve enerji alanlarında da iş birliğini gündeme getirmiştir. 2020 yılında imzalanan "Madencilik Alanında İş Birliği Anlaşması" ve 2024 yılında petrol ve doğal gaz alanlarında iş birliğini öngören anlaşmalar, Türkiye'nin Nijer'deki maden sahalarında ve enerji sektöründe aktif bir rol üstlenmesini sağlamaktadır. Bu iş birlikleri, Türkiye'nin Afrika kıtasındaki etkisini artırırken Nijer'in ekonomik kalkınmasına da önemli katkılar sunmaktadır.

Ticaret ve Yatırımlar

Türkiye'nin Nijer ile olan ticareti 2000'ler öncesinde oldukça düşük seviyelerde seyretmiştir. 1998 yılında Türkiye'nin Nijer'e ihracatı 435.052 dolar, ithalatı ise 163.583 dolar olarak kaydedilmiştir.⁴⁵ 1998 yılında Türkiye "Afrika'ya Açılım Eylem Planı"nı başlatmış, bu plan ile Kuzey Afrika dışında kalan ve Sahraaltı Afrika olarak adlandırılan 48 ülke ile ilişkilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.⁴⁶ Bu anlaşmayı takip eden 1999 yılında, Türkiye'nin Nijer'e ihracatı neredeyse iki katı artış göstermiş ve 1,1 milyon dolar olarak kaydedilmiştir.⁴⁷

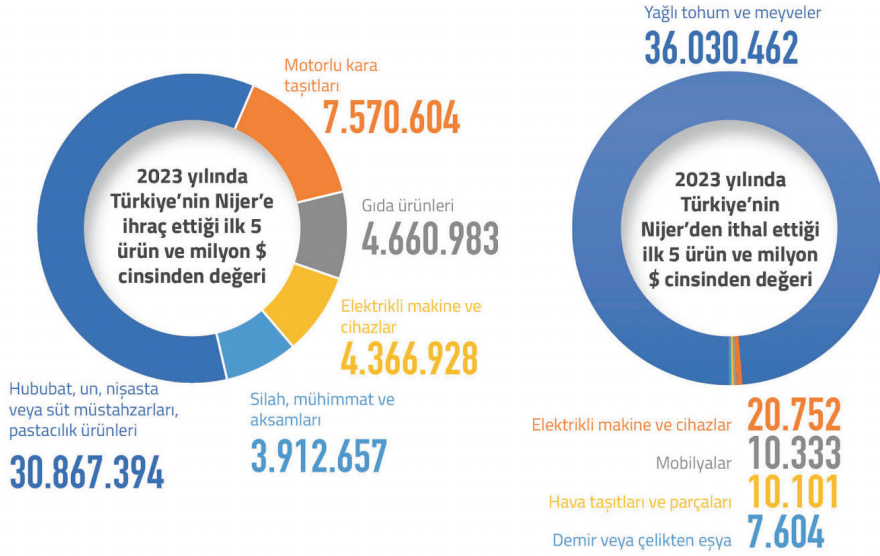
2008 yılında İstanbul'da "Türkiye-Afrika İş Birliği Zirvesi" düzenlenmiş ve "Türkiye-Afrika İş Birliği İstanbul Deklarasyonu: Ortak Bir Gelecek İçin İş Birliği ve Dayanışma" ile "Türkiye-Afrika Ortaklığı İçin İş Birliği Çerçevesi" başlıklı belgeler kabul edilmiştir. Bu kapsamda hükümetler arası iş birliği, ticaret ve yatırım, tarımsal ürünlerin ticareti, kırsal kalkınma, su kaynaklarının yönetimi, altyapı ve enerji gibi çeşitli alanlar öncelikli iş birliği konuları olarak belirlenmiştir.⁴⁸ Bu gelişmeler, genelde Türkiye ve Afrika ilişkilerini geliştirmiş ve özelde Nijer'le ikili ilişkilerin ivme kazanmasına imkân sağlamıştır.

Afrika genelinde yapılan ikili anlaşmalar mikro düzeyde incelendiğinde, Türkiye ile Nijer arasında yapılan anlaşmalarda iki önemli tarih öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki, Türkiye ile Nijer arasında ekonomik ve teknik iş birliği üzerine bir anlaşma olup 2012 yılında imzalanmıştır.⁴⁹ İki ülke arasındaki ihracat ve ithalatın artış gösterdiği 2012 yılının ikili ekonomi ve ticaret anlaşmasının yapıldığı yıllara paralellik göstermesi, bu anlaşmaların amacına ulaştığına işaret etmektedir. Nitekim 2011 yılında Türkiye'nin Nijer'e ihracatı 24,5 milyon dolarken 2012 yılında bu ticaret hacmi artış göstermiş ve 38,9 milyon dolar olarak kaydedilmiştir.⁵⁰ İki ülke arasındaki bir diğer ticaret anlaşması da 2013 yılında imzalanmıştır. Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Niamey'e yaptığı bir ziyaret sırasında imzalanan anlaşma; ekonomik, ticari ve teknik iş birliği, içilebilir su ve arıtma tesislerinin sağlanması, ormancılık ve diplomatik pasaportlar için vizelerin kaldırılması gibi çeşitli konuları içermiştir.⁵¹

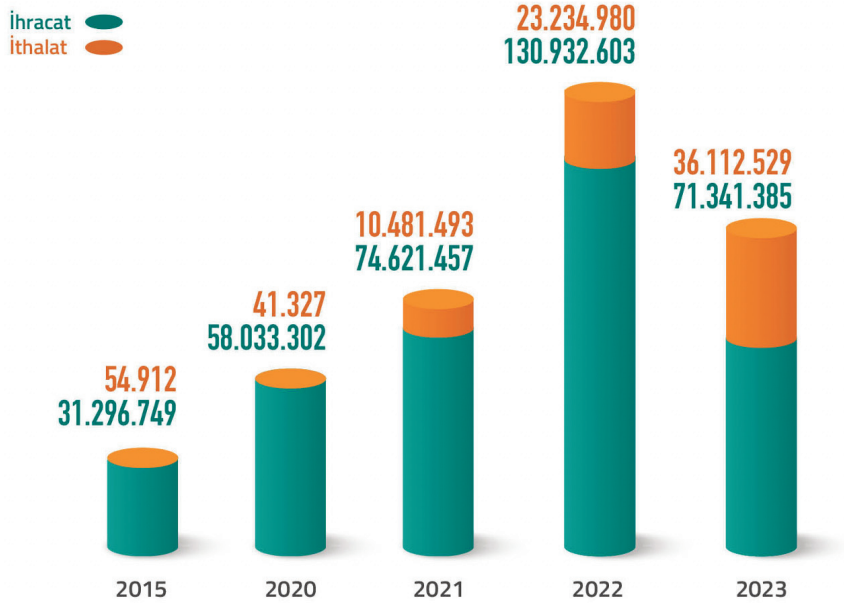
Türkiye'nin Nijer'e farklı alanlarda da yatırımları bulunmaktadır. Bu alanlardan öne çıkanlardan biri inşaat sektörüdür. Ankara menşeli bir inşaat firması olan Summa'nın Nijer'de tamamlanmış beş projesi bulunmaktadır. Bunlar Douthi-Tsernaoua yolu, Diffa Havalimanı, Finans Bakanlığı binası, Diori Hamani Uluslararası Havalimanı, Radisson Blu Hotel ve konferans merkezidir.⁵² Şirketin Yönetim Kurulu Başkanı Selim Bora bu hizmetleri sonucu "Nijer Devlet Nişanı" almaya hak kazanmıştır.⁵³ Summa dışında Dorçe Prefabrik ve İnşaat'ın da Nijer'de yatırım ve projeleri bulunmaktadır. Dorçe İnşaat, Imouraren'deki uranyum tesisi için işçi konaklama kampı inşa etmiştir.⁵⁴

İnfoğrafik 3: Türkiye-Nijer Arasındaki Ticaret Rakamları, 2023

Türkiye - Nijer Arasında Ticaret Rakamları (2023 Yılı)

Türkiye ve Nijer Arasında Dış Ticaret Verileri (Milyon \$)

Kaynak: MİA, 2024.

2022 yılında Türkiye'nin Nijer'e gerçekleştirdiği toplam ihracat 131 milyon dolar olarak kaydedilmiştir. 2022 yılında Türkiye'nin Nijer'e en fazla ihraç ettiği ürün makarna olmuştur. Bunun ihracat değeri 35,3 milyon dolardır ve ticaretteki payı ise %26,8'dir. Makarnayı, 27,5 milyon dolarlık ticaret hacmiyle uçak, helikopter gibi hava araçları takip etmektedir ve pazardaki payı ise %20,9'dur. 2022 yılında Nijer'in Türkiye'ye yaptığı toplam ihracat 28,4 milyon dolar olarak kaydedilmiştir ve bunun %70,7'sini altın ihracatı oluşturmuş ve toplam değeri 20,1 milyon dolar olarak kaydedilmiştir. Altın ihracatını %15,4 pazar payı ile 4,38 milyon dolarlık rafine petrol ve %5,93 pay ile 1,68 milyon dolarlık hurda bakır takip etmiştir.⁵⁵ 2023 yılında Türkiye'nin Nijer'e ihracatı 71,3 milyon dolardır. Nijer'den ithalatı ise 36 milyon dolar olurken 2024 Ocak-Mayıs ayları arasında kaydedilen verilere göre ihracat hacmi 10 milyon dolar, ithalat hacmi ise 21 milyon dolar olarak kaydedilmiştir.⁵⁶

Enerji ve Doğal Kaynaklar

Afrika'nın ve dünyanın en fakir ülkeleri arasında olan Nijer,⁵⁷ bu durumuyla tezatlık oluşturan zengin doğal kaynaklara sahiptir. Ülke; petrol, uranyum, altın, kömür başta olmak üzere pek çok maden ve minerale sahip zengin doğal kaynaklara ve maden yataklarına ev sahipliği yapmaktadır. Ülkede uranyum ilk olarak 1957 yılında Azelik'te, kömür ise 1964 yılında Thirozerine'de keşfedilmiştir. Günümüzde Nijer'de uranyum, başkent Niamey'in kuzeydoğusunda Sahra Çölü'nün güney sınırlarında Arlit ve Akokan yakınlarından çıkarılmaktadır.⁵⁸ Ülkede altın madenleri ise ülkenin kuzeyinde Çad'dan Cezayir sınırına kadar uzanan bir hat üzerinde yer almaktadır. Söz konusu bölgenin 2017 yılından bu yana 15.000 madenciye ev sahipliği yaptığı kaydedilmiştir. Nijer'in kuzeyinde iki önemli altın madeni sahası bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Djado civarında yer alan ve yerel halk tarafından 70 ton altın bulunduğu inanılan bölgedir. İkincisi ise Tchibarakaten yakınlarında, Adrar Bous'un kuzeyinde, Agadez civarındaki Cezayir sınırına yakın bulunan bir bölgede yer almaktadır.⁵⁹

Nijer'de Madenler ve Yabancı Yatırımcılar

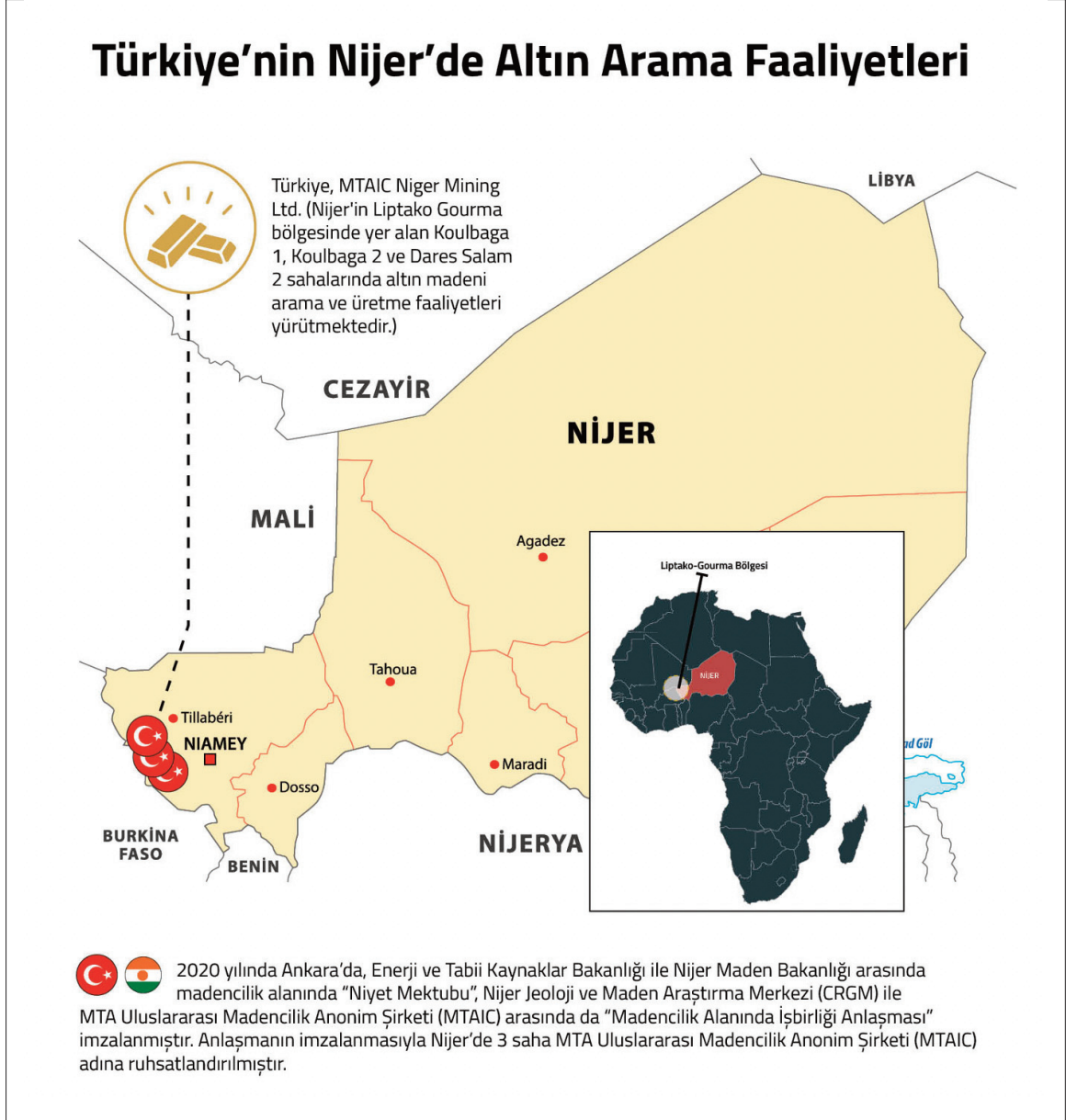
Türkiye'nin bölgede maden sahalarında çalışma alanları bulunmakta ve bu çalışmalar, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (MTA) bünyesinde yürütülmektedir. Nijer Maden Bakanlığı tarafından MTA'ya altın cevherleşmesi bakımından potansiyeli yüksek olduğu belirtilen üç ayrı saha için öneri sunulmuştur. Söz konusu üç altın sahası Koulbaga 1, Koulbaga 2 ve Dares Salam 2 isimli maden sahalarıdır. 2019'da 4 uzmandan oluşan bir ekip bölgede incelemelerde bulunmuş ve akabinde taraflar arasında bir anlaşma imzalanmıştır. 20 Ocak 2020 tarihinde Nijer Maden Bakanı ve heyetinin MTA'ya gerçekleştirdiği bir ziyaret akabinde "Madencilik Alanında İş Birliği Anlaşması" imzalanmış ve bahsi geçen sahalarda maden arama ve araştırma faaliyetleri yürütülmesinin önü açılmıştır. T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Nijer Maden Bakanlığı arasında madencilik alanında "Niyet Mektubu"; Nijer Jeoloji ve Maden Araştırma Merkezi (CRGM) ile MTA Uluslararası Madencilik Anonim Şirketi (MTAIC) arasında ise "Madencilik Alanında İş Birliği Anlaşması" imzalanmıştır. Bu anlaşmaların akabinde Nijer'de üç saha MTAIC adına ruhsatlandırılmıştır.⁶⁰

Nijer'in Türkiye'ye yaptığı ihracatta 2022 yılında öne çıkan ürün altın olmuştur. Altın, Nijer'in Türkiye'ye gerçekleştirdiği ihracatın %70,7'sine denk gelmektedir ve toplam değeri 20,1 milyon dolardır. Altın ihracatını 4,38 milyon dolar ile rafine petrol takip etmiştir ki toplam ticaretteki oranı %15,4'tür. Temmuz 2024'te Türkiye ve Nijer arasında enerji iş birliği anlaşması imzalanmıştır. Petrol ve doğal gaz alanlarında iş birliğini öngören "Petrol ve Doğal Gaz Alanında İş Birliğine İlişkin Niyet Beyanı" ile iki ülkenin ilgili kurum ve şirketleri aracılığıyla ikili ilişkilerin artırılmasının öngörüldüğü kaydedilmiştir. Anlaşma kapsamında Nijer'de petrol ve doğal gaz sahalarının geliştirilmesinde Türk şirketlerinin destek ve teşviği hedeflenmektedir.⁶¹

Sonuç olarak Türkiye ve Nijer arasındaki ekonomik ilişkiler, 2000'li yılların başından itibaren önemli bir ivme kazanmıştır. Türkiye'nin Afrika Açılım Politikası çerçevesinde başlatılan stratejik adımlar, iki ülke arasındaki ticaret hacminin hızla artmasına ve karşılıklı yatırımların genişlemesine olanak sağlamıştır. Nijer'in zengin doğal kaynakları özellikle maden ve enerji sektörlerindeki iş birliği fırsatları, Türkiye için stratejik öneme sahiptir. Madencilik ve enerji alanlarında imzalanan anlaşmalar, Türk şirketlerinin Nijer'deki ekonomik faaliyetlerini artırırken Nijer'in ekonomik kalkınmasına da katkıda bulunmuştur.

Nijer'in Türkiye'ye yaptığı ihracatta 2022 yılında öne çıkan ürün altın olmuştur. Altın, Nijer'in Türkiye'ye gerçekleştirdiği ihracatın %70,7'sine denk gelmektedir ve toplam değeri 20,1 milyon dolardır.

İnfografik 5: Türkiye'nin Nijer'de Altın Arama Faaliyetleri, 2024

Kaynak: MİA, 2024.

Bu iş birliklerinin ekonomik boyutu, aynı zamanda iki ülke arasında kültür ve eğitim alanlarında daha derin ilişkiler kurulmasına zemin hazırlamaktadır. Ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliği sadece ticaret ve yatırım anlaşmalarına değil, aynı zamanda eğitim ve kültürel iş birliği projelerine de dayanmaktadır. Bu kapsamda Türkiye ve Nijer'in kültürel değişim programları ve eğitim iş birlikleri, iki ülke halkları arasındaki sosyal ve kültürel bağları güçlendirerek uzun vadeli stratejik ortaklıkların kurulmasına katkı sağlayacaktır.

BÖLÜM 5:

Türkiye-Nijer Kültürel ve Eğitim İş Birliği

Türkiye-Nijer Kültürel ve Eğitim İş Birliği

Türkiye'nin Afrika kıtasındaki eğitim ve akademik iş birliği faaliyetleri özellikle son yıllarda ivme kazanmış ve birçok Afrika ülkesinde projelere imza atılmıştır. Bu iş birliği faaliyetleri; öğrencilere sağlanan burs imkânları, eğitim kurumlarının inşası, üniversiteler arası iş birlikleri ve meslek liselerinin açılması gibi çeşitli alanları kapsamaktadır. Türkiye'nin Nijer ile olan eğitim iş birliği de bu kapsamda önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye Maarif Vakfının Nijer'de inşa ettiği okullar ve sunduğu burslar, TİKA'nın eğitim altyapısına yönelik katkıları ve Türk üniversiteleri ile Nijer'deki üniversiteler arasındaki akademik iş birliği anlaşmaları; iki ülke arasındaki eğitim ilişkilerini derinleştirmektedir.

Türkiye Maarif Vakfının Nijer'de inşa ettiği okullar ve sunduğu burslar, TİKA'nın eğitim altyapısına yönelik katkıları ve Türk üniversiteleri ile Nijer'deki üniversiteler arasındaki akademik iş birliği anlaşmaları; iki ülke arasındaki eğitim ilişkilerini derinleştirmektedir.

Tarihsel arka plan bağlamında ise Türk ve Nijer toplumları arasındaki ilişkilerin 14. yüzyıla kadar uzandığına dair veriler, iki ülke arasındaki ilişkilerin sadece diplomatik değil, aynı zamanda sosyokültürel bir temele dayandığına da işaret etmektedir. Osmanlı Türkiyesi ile Agadez Sultanlığı arasında kurulan münasebetler, günümüze kadar süregelen bir bağ oluşturmuştur. Agadez bölgesinde Osmanlı soyunun varlığı, Osmanlı sancağının dalgalanması ve Türkiye ile olan bu tarihsel bağların sembolik olarak korunması; Türkiye'nin Nijer ile olan ilişkilerinde derin bir kültürel mirasın izlerini taşımaktadır. Bu tarihsel bağlar, modern dönemde de iki ülke arasındaki iş birliğini güçlendiren önemli bir unsur olarak dikkat çekmektedir.

Sosyokültürel Bağların Tarihsel Mirası

Nijer ile Türkiye arasındaki sosyokültürel bağların, 1960'larda kurulan diplomatik ilişkilerden çok daha eskiye, 14. yüzyıla kadar uzandığına dikkat çekilebilir. Nijer'de bulunan Agadez Sultanlığı ile Osmanlı Devleti arasında başlayan bu münasebet yaklaşık 700 yıldır devam etmekte ve bu miras, günümüzde Türkiye ile Nijer arasındaki ilişkileri kuvvetlendirmektedir. 14. yüzyılın sonlarında Nijer'de yaşayan Tevarik kabileleri arasında bir anlaşmazlık vuku bulmuş ve kabileler bu anlaşmazlığın çözümünde yetersiz kaldığında Osmanlı Devleti'ne müracaat etmiştir. Dönemin padişahı olan Yıldırım Bayezid sorunu çözebilmek ve bölgede Osmanlı-Türk tanınırlığını artırabilmek için siyahi cariyelerinden olma oğlu Yunus'u, Agadez bölgesine -Fizan Çölü'nün güneyine- sultan olarak tayin etmiştir. Yıldırım Bayezid'in oğlu Yunus ve beraberindeki görevli heyet, bölgedeki sorunu çözmüş ve Agadez'e yerleşmiştir. Kendisinin yerleştiği bölgeye İstanbul'dan esinlenilerek ve "İstanbul'dan gelen" manasındaki "İstanbulewa" adı verilmiştir.

Fotoğraf 3: Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Başbakanlığı Döneminde Agadez'i Ziyareti, 2013

Kaynak: AA, 2013.

Yunus'un ölümünden sonra hükümdarlığın babadan oğula geçmesiyle bölgede Osmanlı soyunun günümüze kadar geldiği belirtilmektedir. Bölgede hâlâ Osmanlı sancağının dalgalandığı ve her cuma Osmanlı padişahları adına hutbe okutulduğu ifade edilmiştir. Bölgede Istanbulwalı ve Agadezli olmanın bir aidiyet/kimlik olarak görüldüğü ve olumlu yansımalarının olduğu kaydedilmiştir.⁶² Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan 2013 yılında başbakanlığı döneminde, Nijer ziyareti esnasında Agadez'i de ziyaret etmiştir.

Bu tarih, sözlü tarihe dayanmaktadır ve henüz bu konuda kapsamlı bir arşiv çalışması yapılmamıştır. Buna rağmen aktarılan bu olaylar, günümüzde Türkiye ile Nijer arasındaki ilişkilerin gelişimine katkı sağlamaktadır. Nitekim bu bağların somut bir yansıması da TİKA'nın Agadez Sultanlığı'nın karşılama odasının restorasyonunu yapmasıdır.⁶³ Diğer taraftan Agadez Sultanlığı'nda hâlâ Osmanlı'ya ait simgelere yer verilmektedir. Bu tarihsel bağ, İsviçre Konfederasyon Başkanı Ignazio Cassis'in Nijer'e ziyaretinde daha açık bir şekilde görülmektedir. 2022 yılında İsviçre Konfederasyon Başkanı Cassis ve beraberindeki heyetin Agadez Sultanlığı'na gerçekleştirdikleri ziyarette çekilen bir fotoğrafta duvarda asılı olan Osmanlı tuğrası dikkatleri çekmiştir.⁶⁴ İsviçre makamlarının paylaştığı fotoğraftaki Osmanlı tuğrası detayı, Agadez Sultanlığı'nın Osmanlı Türkiye'si'ne duyduğu muhabbetin bir nişanı olarak misafir karşılama salonundaki yerini korumaya devam etmektedir.

Fotoğraf 4: İsviçre Konfederasyonu Heyetinin Agadez Sultanlığı'nı Ziyareti, 2022

Kaynak: TRT Haber, 2022.

Eğitim, Kalkınma ve Akademik İş Birliği

Türkiye uzun yıllardır dünyanın farklı coğrafyalarından başarılı öğrencilere burs imkânı sağlayarak Türkiye'de eğitim almalarının önünü açmaktadır. Afrika, Balkanlar, Güneydoğu Asya ve Orta Doğu ülkelerinden çok sayıda öğrenci, Türkiye'nin sağladığı burs programlarına başvuruda bulunmaktadır. Eğitim bursları; Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), STK'ler ve özel şirketler tarafından sağlanabilmektedir. Eğitim alanındaki iş birlikleri sadece öğrencilere sağlanan burs imkânları ile sınırlı kalmamakta; yurt dışında açılan Türkiye Maarif Vakfı okulları, Yunus Emre Enstitüleri, değişim programları, üniversiteler arası iletişim ve iş birliğini de kapsamaktadır. Eğitim diploması olarak adlandırılan bu uygulamalar, farklı ülkeler ile mevcut olan bağları sürdürülebilir kılmak ve ilişkileri geliştirmek için yumuşak güç unsuru olarak önem arz etmektedir.⁶⁵

İnfoğrafik 6: Türkiye Bursları Kapsamında Türkiye’de Eğitim Gören Nijerli Öğrenciler, 2024

Kaynak: YTB, 2024.

Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olarak hizmet veren YTB'nin "Türkiye Bursları" programı, uluslararası alanda bir marka hâline gelmiştir ve her yıl dünyanın farklı bölgelerinden binlerce öğrenciye burs imkânı sağlamaktadır. Her yıl yaklaşık 5.000 uluslararası öğrenciye burs veren YTB, hâlihazırda 15.000 öğrenciye burs vermektedir.⁶⁶ YTB, 54 Afrika ülkesinden öğrenciye burs imkânı sağlamakta,⁶⁷ bu da kıtadaki tüm ülkelerden gençlere burs verildiğini göstermektedir. YTB'nin 2020 yılı verilerine göre Türkiye Bursları programında Afrika'dan 2 bin 849 mezunu bulunmaktadır⁶⁸ ve bu mezunlar çeşitli buluşma etkinlikleri ile bir araya gelmektedir. Türkiye Mezunları Derneği; Somali, Kenya, Sudan, Nijerya, Nijer, Zanzibar, Cezayir, Tunus gibi pek çok Afrika ülkesinde mezun buluşmaları ya da burs kazanan öğrencilere oryantasyon programları düzenlemektedir.⁶⁹ YTB'nin yanı sıra Türkiye Diyanet Vakfı, Türkiye Maarif Vakfı ve İHH gibi diğer pek çok kuruluş ve vakıf da eğitim kurumları açarak ya da burs sağlayarak bu iş birliklerine katkıda bulunmaktadır.

Türkiye'nin eğitim konusunda Nijer ile kurduğu iş birlikleri incelendiğinde öğrenim bursları, meslek liselerinin açılması, eğitim kurumlarının inşası ve üniversiteler arası iş birlikleri görülmektedir. Türkiye Maarif Vakfı, 2017'de Nijer'de faaliyetlerine başlamış⁷⁰ olsa da Nijer Ortaöğretim Bakanlığı tarafından 2018 yılında ülke genelindeki okullarda yapılan teftiş ve denetimler sonucunda eğitim kalitesi; çevresel, teknik ve pedagojik standartlara uygunluk bakımından 2016-2017 eğitim ve öğretim yılının en başarılı okulu Türkiye Maarif Vakfı bünyesindeki okul seçilmiştir.⁷¹

TİKA tarafından inşa edilmiş olan "Türkiye Maarif Vakfı Nijer-Türkiye Dostluk Okulu" 2017-2018 yılında hizmete sunulmuştur. Okul sahip olduğu teknolojik ve altyapı hizmetleri ile Nijer halkının en çok tercih ettiği okullar arasında yerini almıştır.⁷² Ayrıca Türkiye Maarif Vakfı, Nijer'de 1.600 öğrenciye burs imkânı sağlamaktadır.⁷³ Bunun yanı sıra Türkiye Maarif Vakfının Türk Havacılık ve Uzay Sanayii A.Ş. (TUSAŞ) iş birliğinde Nijer'de sağlık meslek lisesi açacağı kaydedilmiştir. Sağlık meslek lisesi dışında teknik alanda eğitim verilecek bir lisenin de açılacağı duyurulmuş ve bu konu hakkında Türkiye Maarif Vakfı Başkanı Prof. Dr. Birol Akgün şu açıklamalarda bulunmuştur:

TİKA tarafından inşa edilmiş olan "Türkiye Maarif Vakfı Nijer-Türkiye Dostluk Okulu" 2017-2018 yılında hizmete sunulmuştur. Okul sahip olduğu teknolojik ve altyapı hizmetleri ile Nijer halkının en çok tercih ettiği okullar arasında yerini almıştır. Ayrıca Türkiye Maarif Vakfı, Nijer'de 1.600 öğrenciye burs imkânı sağlamaktadır.

"...Nijer'de ilk defa bir mesleki ve teknik eğitim lisesi açıyoruz. Bunu Türk Havacılık ve Uzay Sanayii A.Ş. (TUSAŞ) ile iş birliği hâlinde gerçekleştireceğiz. Nijer'deki öğrencilerin yetiştirilmeleri amacıyla 2023-2024 eğitim öğretim döneminde 'Maarif Çok Programlı Mesleki ve Teknik Lise' açılması süreci büyük ölçüde tamamlandı. Burada açılacak ilk bölüm 'elektro mekanik' olacak. İhtiyaçlar kapsamında her yıl yeni bölüm ve programlar eklenecek. Okulda bu yıl makine, elektrik ve bilişim teknolojileri programlarına öğrenci kabul edilecek. Atölyeler ve staj programlarıyla eylül ayında eğitim-öğretime başlanacak."⁷⁴

Türkiye Maarif Vakfının yanı sıra Türkiye Diyanet Vakfının da Afrikalı öğrencilere yönelik burs imkânları bulunmaktadır. 21 Mayıs 2024 tarihinde Türkiye Diyanet Vakfının resmî X hesabından paylaştığı bir gönderide, uluslararası burs programı kapsamında Nijer'in de içinde bulunduğu üç ülkede öğrenci mülakatlarının ve seçme sınavlarının yapıldığı duyurulmuştur.⁷⁵ TİKA ise marangozluk eğitim atölyesini kurmuş⁷⁶ ve Nijer'de okula gidemeyen kızlara meslek eğitimleri veren HUSAF Derneğine malzeme desteği⁷⁷ sağlamıştır.

Resmî kurum ve vakıfların Nijer ile eğitim iş birliklerinin yanı sıra üniversiteler arası iş birliği de söz konusudur. Nijer'deki Niamey Abdou Moumouni Üniversitesinin Türkiye'deki pek çok üniversite ile iş birliği bulunmaktadır. Bu üniversiteler arasında Ankara Üniversitesi,⁷⁸ Sağlık Bilimleri Üniversitesi,⁷⁹ Gazi Üniversitesi⁸⁰ ve Altınbaş Üniversitesi⁸¹ bulunmaktadır.

Bu katkıların yanı sıra Nijer'in kalkınmasına yönelik Türkiye, TİKA aracılığıyla sağlık, tarım ve mesleki eğitim gibi çeşitli alanlarda projeler yürütmektedir. TİKA Niamey Program Koordinasyon Ofisi 2013 yılında açılmasına rağmen TİKA'nın ülkedeki projeleri 2008 yılına kadar uzanmaktadır.

Söz konusu projeler ile Türkiye ve Nijer arasındaki dostane ilişkiler pekiştirilirken bu ilişkilerin simgesi olarak da çok sayıda hastane, okul ve park inşa edilerek hizmete sunulmuştur.⁸²

2008 yılından bugüne TİKA'nın faaliyet raporları incelendiğinde, Nijer'e çeşitli alanlarda destek sağlandığı ve projeler yürütüldüğü görülmektedir. 2008 yılı faaliyet raporuna göre TİKA, sosyal altyapılar ve hizmetlere ağırlık vermiştir. Bu kapsamda Türk STK'ler ile iş birliği içinde binlerce insanın muayene ve tedavisinin yürütüldüğü kaydedilmiştir. Raporda yer alan verilere göre Nijer'de göz, diş ve cerrahi alanlarında 905 ameliyat gerçekleştirilmiş ve Nijer'in güney bölgesinde 30 su kuyusu açılmıştır.⁸³

TİKA, BİSEG tarafından gerçekleştirilen katarakt ameliyatlarında kullanılmak üzere biri Haziran 2011, diğeri Aralık 2011'de olmak üzere iki fakemülsifikasyon cihazı bağışlamıştır.⁸⁴ 2014 yılına kadar faaliyet raporlarında ayrı bir başlık açılmayarak diğer ülkeler kısmında yer bulan Nijer, 2014 raporunda kendine ait bir başlık bulmuştur. Bu durum, Nijer'in Türkiye için giderek artan bir önem arz ettiğini ve iki ülke ilişkilerinin geliştiğini göstermektedir. TİKA'nın "2014 Faaliyet Raporu"nda yer alan proje ve faaliyetler şunlardır: Martaba Kadın Eğitim Merkezine ekipman desteği, İnsani Yardım Koordinatörlüğü binasının giriş ve iç kısımlarının tadilatı, Maradi ve başkent Niamey'de bulunan okul ve camilerin kullanımı için 45 su kuyusu açılması, BİSEG Derneği tarafından Nijer'in kırsal bölgelerinde yürütülen sondaj ve saha keşif çalışmalarında kullanılmak üzere 1 adet 4X4 pikap aracın temin edilmesi, Türk-Nijer Dostluk Ormanı kurulması, Tattali İyali Derneğinin Dosso bölgesinde yardıma muhtaç kadın ve çocuklar için geliştirdiği programa gıda yardımında bulunulması, Nijer'de düzenlenen Barış Haftası etkinliklerine TİKA tarafından destek sağlanması.⁸⁵

2015 yılında yayımlanan faaliyet raporunda Nijer'de gerçekleştirilen projelerin devam ettiği ve çeşitlilik kazandığı görülmektedir. TİKA, 2015 yılında Nijer'de 2 bilgisayar laboratuvarı kurmuş; 4 ambulans hibe etmiş; Nijer hastanelerinde görev yapan doktorlara fako cerrahisi eğitimi verilebilmesi için eğitim amaçlı göz ameliyat mikroskobu, göz ölçüm cihazı ve bunlara bağlı ekipman ile katarakt operasyonlarında kullanılmak üzere 50 fako tubing kaset seti hibe etmiş; Nijer'de 1.260 öğrenci kapasiteli okul ile 648 öğrenci kapasiteli olan yurt binası bünyesinde spor kompleksi inşa etmiş; Türkiye-Nijer Dostluk Ormanı'nda yenileme ve geliştirme çalışmalarına destek vermiştir. Bununla birlikte Nijerli hastalara "Nijer Katarakt Projesi" kapsamında katarakt ameliyatı yapılmış;

TİKA'nın ülkedeki projeleri 2008 yılına kadar uzanmaktadır. Söz konusu projeler ile Türkiye ve Nijer arasındaki dostane ilişkiler pekiştirilirken bu ilişkilerin simgesi olarak da çok sayıda hastane, okul ve park inşa edilerek hizmete sunulmuştur.

Devlet Su İşleri ve STK'ler iş birliği ile 43 su kuyusu açılmış; insan kaynaklarını geliştirme projelerine destek verilmiş ve bu kapsamda Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı iş birliğinde 10 Nijerli uzmana yönelik bir eğitim programı sağlanmıştır.

Rapora göre 2012-2015 yılları arasında STK'ler ile iş birliğinde en yoğun faaliyet gösterilen bölge Afrika olmuştur. Kıtada da en fazla yoğunlaşan ülkelerden biri Nijer'dir.⁸⁶ Bu durum 2016 yılında da devam etmiş ve Nijer, 2016 yılında da Türkiye'nin iki taraflı kalkınma yardımlarından en çok faydalanan ilk on ülke arasında yerini almıştır.⁸⁷ 2016 yılında TİKA, Nijer'de eğitim ve sağlık alanlarında yardım ve desteklerini sürdürmüştür. Nijer Cumhuriyeti Halk Sağlığı Bakanlığınca Niamey'de tahsis edilen arazide 51 yataklı "Ana Çocuk Sağlığı ve Rehabilitasyon Merkezi" TİKA tarafından inşa edilmiştir. 6 poliklinik, 2 ameliyathane, 1 doğumhane, 1 röntgen odası, 1 bebek yoğun bakım ünitesi, 1 hasta bakım ünitesi, 1 morg hizmete sunulmuş; eczane ve mescidin yer aldığı sağlık merkezi aynı zamanda son teknoloji ile donatılmıştır. Sağlık dışında temiz su için sondaj makine ve ekipmanları temin edilmiş, 6.333 gıda kolisi dağıtılmış, işsizliğin azaltılması amacıyla çiftçilere 600 keçi hibe edilmiştir.⁸⁸

2017 yılında TİKA tarafından yürütülen projelerde önceki yıllara nazaran daha fazla ekonomik faaliyetlere ve mesleki eğitimlere ağırlık verildiği görülmektedir. TİKA, 2017 yılında Nijerli uzmanlara yenilenebilir enerji⁸⁹ ve tatlı su balıkları yetiştiriciliği alanlarında eğitimler vermiştir.⁹⁰ Eğitimler dışında kadınlara küçükbaş hayvan desteği sağlanmış⁹¹ ve BİSEG iş birliğinde 50 kişiden oluşan gönüllü ekip Nijer'in Tessaoua ve Aguié bölgelerinde 15 gün süre ile sağlık hizmeti vermiştir.⁹² TİKA'nın Nijer'deki mesleki eğitim projeleri 2018 yılında da devam etmiş, Nijer'e arıcılık ekipman desteği sağlanıp eğitimi verilmiştir.⁹³ TİKA, sadece eğitim ve sağlık programları ile Nijer'e destek sağlamakla kalmamış, doğal yaşamı da destekleyen projeler ortaya koymuştur. Bu kapsamda TİKA, Nijer'de nesli tükenmekte olan hayvanların sayılarını artırma ve soylarını devam ettirme imkânı sağlayacak projeler gerçekleştirmiştir.⁹⁴

İlerleyen yıllarda TİKA'nın Nijer'deki faaliyetlerini kadınlara hayvan desteği,⁹⁵ tarım ve su ürünleri tesisinin kurulması, Nijer İslam Konseyine ek hizmet binası desteği,⁹⁶ medyaya ekipman desteği,⁹⁷ kadın üreticilere destek, yumurta ve tavuk üretim çiftliği kurulması, sağlık meslek liselerine destek gibi programlar takip etmiştir.⁹⁸ TİKA, Nijer'de yetimlere yönelik projeler, iftar programları, kumanya dağıtımı ve engellilerin istihdama katkı sağlamasına yönelik projeler ile sosyal hizmetler alanında da çeşitli projeler yürütmüştür.⁹⁹

TİKA'nın Nijer'deki projeleri 2024 yılında da devam etmiş ve balık yetiştiriciliğine destek, kadınların üretim yapabileceği sebze ve moringa üretim bahçesinin kurulması, çiftçilere tarım ekipmanı desteği, fıstık üreticisi kadınların desteklenmesi, geri dönüşüm tesisi kurulması gibi daha sürdürülebilir ve ekonomik fayda sağlayacak projelere ağırlık vermiştir.¹⁰⁰

Sonuç olarak Türkiye'nin Nijer ile eğitim, kültürel ve kalkınma iş birliği, iki ülke arasındaki ilişkilerin sağlam temeller üzerinde ilerlediğini ve derinleştiğini göstermektedir. Türkiye Maarif Vakfının eğitim kurumları ve burs imkânları, TİKA'nın altyapı projeleri ve mesleki eğitim çalışmaları, üniversiteler

TÜRKİYE-NİJER İLİŞKİLERİ:
OSMANLI TÜRKİYESİ'NİN MİRASI
VE GELECEK PERSPEKTİFLERİ

arası akademik iş birlikleri ve Osmanlı Dönemi'nden gelen tarihsel bağlar; Türkiye'nin Nijer ile olan ilişkilerinin çok boyutlu ve kalıcı olduğuna işaret etmektedir. Türkiye'nin eğitim diplomasisi ve kalkınma projeleri, Nijer'in sosyoekonomik kalkınmasına önemli katkılar sağlarken bu faaliyetler aynı zamanda Türkiye'nin Afrika ile olan ilişkilerinde yumuşak güç unsuru olarak önemli bir rol oynamaktadır. Tarihsel mirasın ve kültürel bağların modern dönemdeki bu iş birlikleri ile yeniden canlandırılması, iki ülke arasındaki dostane ilişkileri pekiştirmekte ve gelecekte daha güçlü ortaklıkların önünü açmaktadır.

BÖLÜM 6:

**17 Temmuz 2024
Ziyareti:
Türkiye-Nijer
İlişkilerinde
Derinleşme ve
Yeni İş Birlikleri**

17 Temmuz 2024 Ziyareti: Türkiye-Nijer İlişkilerinde Derinleşme ve Yeni İş Birlikleri

Türkiye ve Nijer arasındaki ilişkiler, son yıllarda özellikle enerji, savunma ve güvenlik alanlarında önemli bir ivme kazanmıştır. Türkiye'nin Afrika'ya yönelik dış politikası çerçevesinde geliştirilen bu iş birlikleri, bölgesel ve uluslararası dinamiklerin yeniden şekillendiği bir dönemde daha da stratejik hâle gelmiştir. Özellikle 26 Temmuz 2023 tarihinde Nijer'de yaşanan darbenin ardından Türkiye ve Nijer arasında devam eden temaslar, iki ülkenin ortak çıkarları doğrultusunda yeni fırsatlar ve iş birliği alanlarını geliştirmeye imkân sunmaktadır. Bu bağlamda Türk heyetinin Nijer ziyareti, ikili ilişkileri derinleştirmek ve bölgesel istikrarı sağlamak amacıyla önemli bir adım olmuştur.

17 Temmuz 2024 tarihinde Dışişleri Bakanı Hakan Fidan ve beraberindeki üst düzey heyetin Nijer'e gerçekleştirdiği tarihî ziyaret, mevcut ilişkilerin derinleştirilmesi noktasında dikkat çekmektedir.

Bu kapsamda 17 Temmuz 2024 tarihinde Dışişleri Bakanı Hakan Fidan ve beraberindeki üst düzey heyetin Nijer'e gerçekleştirdiği tarihî ziyaret, mevcut ilişkilerin derinleştirilmesi noktasında dikkat çekmektedir. Nijer Başbakanı Ali Mahamane Lamine Zeine başkanlığında düzenlenen ortak çalışma toplantısına Türkiye'den Millî Savunma Bakanı Yaşar Güler, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Alparslan Bayraktar, Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) Başkanı İbrahim Kalın, Savunma Sanayii Başkanı Haluk Görgün ve Ticaret Bakan Yardımcısı Özgür Volkan Ağar katılmıştır. Ziyaret sırasında Bakan Fidan; Nijer Devlet Başkanı ve Ulusal Vatani Koruma Konseyi Başkanı General Abdourahmane Tchiani ve Nijer Dışişleri, İşbirliği ve Yurtdışındaki Nijerliler Bakanı Bakary Yaou Sangare ile de görüşmelerde bulunmuştur.¹⁰¹ Bu kapsamda iki ülke arasındaki ilişkilerin seyrini anlamak açısından ziyaretin amacını, kapsamını, imzalanan anlaşmaları ve beklentileri mercek altına almak faydalı olacaktır.

Ziyaretin Amacı ve Kapsamı

Dışişleri Bakanı Hakan Fidan ve beraberindeki bakanlar ile kurum başkanlarından oluşan üst düzey heyetin Nijer ziyareti, ikili ilişkileri güçlendirmek ve bölgesel sorunları kapsamlı bir şekilde ele almak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Heyetin 1 günlük resmî ziyareti, Niamey'de Bakary Yaou Sangare ile yapılan ortak çalışma grubu toplantısını içermiş ve İsrail-Filistin çatışması, siyasi ve ekonomik ilişkiler ile Sahel bölgesindeki son gelişmeler gibi bölgesel konulara odaklanmıştır. Ziyaretin amacı, iş birliği alanlarını çeşitlendirmek ve mevcut ortaklıkları sağlamlaştırmaktır. Bu da Nijer'in, Türkiye'nin Afrika'ya yönelik dış politikası için stratejik önemini ortaya koymaktadır. Üst düzey görüşmeler; güvenlik, enerji ve

ticaret gibi çeşitli sektörlerde gelecekteki iş birliklerinin temelini atmayı hedeflemiştir. Ziyaret sırasında üç çalışma grubu; dış politika, güvenlik, askerî, enerji, madencilik, ekonomi ve ticaret konularında derinlemesine tartışmalar yürütmüştür. Bu tartışmalar, karşılıklı çıkar alanlarını belirlemek ve iş birliğini geliştirmek için stratejiler oluşturmayı amaçlamıştır. Her iki taraf da ticaret, enerji, madencilik, güvenlik ve savunma alanlarında iş birliğini artırmayı amaçlamıştır.¹⁰²

Türkiye ve Nijer yetkilileri, çeşitli alanlarda iş birliklerini artırma konusunda anlaşmıştır. Bakan Fidan, Sahel'deki istikrarsızlığın ana nedeni olan terörizmle mücadele etmenin önemini vurgulamış ve Somali'deki gibi terörle mücadele çabalarının, savunma sektörü ve istihbarat yeteneklerini de geliştirmesi gerektiğini belirtmiştir. Görüşmede Fidan, Başbakan Ali Lamine Zeine ile Türkiye ve Nijer arasında var olan "güçlü dostluk ve inanç bağlarını" da vurgulamıştır. Bu bağlamda iki ülke arasındaki ekonomik, siyasi ve güvenlik alanlarındaki ilişkilerin derinleştirilmesi kararlaştırılmıştır. İki ülke; enerji, madencilik ve tarım gibi stratejik sektörlerde ortak projeler geliştirme konusunda mutabık kalmıştır. Ayrıca eğitim ve sağlık alanlarında bilgi ve teknoloji paylaşımı yapılması ve kültürel değişim programlarının desteklenmesi yönünde adımlar atılmıştır.¹⁰³

İmzalanan Anlaşmalar ve Protokoller

Türkiye ve Nijer arasında 17 Temmuz 2024 tarihinde Niamey'de gerçekleştirilen üst düzey toplantılar ve imzalanan iş birliği anlaşmaları, iki ülkenin stratejik hedefleri doğrultusunda önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Bu iş birliği özellikle enerji ve savunma alanlarında, her iki ülkenin de çıkarlarına hizmet edecek yeni fırsatlar oluşturmayı hedeflemektedir. Türkiye'nin Afrika'da artan etkisi ve Nijer'in Batı ile olan ilişkilerini yeniden şekillendirme çabaları, bu anlaşmaları daha da önemli kılmaktadır.

Enerji iş birliği, Türkiye'nin Nijer'deki petrol ve doğal gaz sahalarının geliştirilmesine yönelik katkısına işaret etmektedir. Bu iş birliği çerçevesinde, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Alparslan Bayraktar, bu anlaşmanın Nijer'in enerji altyapısını modernize etmeye ve bu kaynaklardan daha verimli bir şekilde yararlanılmasına yönelik olduğunu ifade etmiştir.¹⁰⁴ Bu aynı zamanda, iki ülke arasındaki ekonomik bağların güçlendirilmesi amacıyla atılmış önemli bir adımdır. Türk şirketlerinin bu alanda aktif rol alması, Türkiye'nin bölgedeki ekonomik etkisini artırma stratejisinin bir parçası olarak yorumlanabilir.

Türkiye ve Nijer arasında 17 Temmuz 2024 tarihinde Niamey'de gerçekleştirilen üst düzey toplantılar ve imzalanan iş birliği anlaşmaları, iki ülkenin stratejik hedefleri doğrultusunda önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Bu iş birliği özellikle enerji ve savunma alanlarında, her iki ülkenin de çıkarlarına hizmet edecek yeni fırsatlar oluşturmayı hedeflemektedir.

İnfoğrafik 7: 17 Temmuz 2024 Nijer Ziyareti Kapsamında Türkiye-Nijer İlişkileri

17 Temmuz 2024 Nijer Ziyareti Kapsamında Türkiye - Nijer İlişkileri

Katılan Bakanlar ve Kurum Başkanları

- Dışişleri Bakanı **Hakan Fidan**
- Millî Savunma Bakanı **Yaşar Güler**
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı **Alparслан Bayraktar**
- MİT Başkanı **İbrahim Kalın**
- Savunma Sanayii Başkanı **Haluk Görgün**
- Ticaret Bakan Yardımcısı **Özgür Volkan Açar**

İmzalanan Anlaşmalar ve Müzakere Edilen Konular

- Petrol ve Doğal Gaz Alanında İş Birliğine İlişkin Niyet Beyanı
- Savunma, Enerji, Ekonomi ve Terörle Mücadele Alanlarında İş Birliği Müzakereleri
- İstihbarat ve Savunma Sanayii Alanlarında İş Birliği Müzakereleri

Düzenlenen Toplantılar

- Türk heyetinin, Nijer Devlet Başkanı **Abdurrahmane Tchiani** ile çalışma toplantısı
- Türk heyetinin, Nijer Başbakanı **Ali Mahamane Lamine Zeine** ile çalışma toplantısı
- Dışişleri Bakanı **Hakan Fidan** ve Nijer Dışişleri Bakanı **Bakary Yaou Sangaré** ile ikili görüşme
- Millî Savunma Bakanı **Yaşar Güler** ve Nijer Savunma Bakanı **Salifou Mody** ile ikili görüşme
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı **Alparслан Bayraktar** ve Nijer Maden Bakanı **Abarchi Ousmane**, Petrol Bakanı **Mahaman Moustapha Barké** ve Enerji Bakanı **Amadou Haoua** ile çalışma toplantısı

*İkili ve heyetler arası gerçekleştirilen bu toplantılarda dış politika, güvenlik ve savunma, enerji ve madencilik, ekonomi ve ticaret ile eğitim ve sağlık alanlarında iş birliği imkanları ele alınmıştır.

Kaynak: MİA, 2024.

Nijer, Afrika'nın en kaliteli uranyum yataklarına sahip olmasına rağmen Türkiye, bu anlaşmalar kapsamında uranyum alımı yapmayı planlamamaktadır. Bunun yerine odak noktası, petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynaklarının geliştirilmesidir. Bu durum, Türkiye'nin enerji güvenliğini sağlama ve

dışa bağımlılığı azaltma çabalarıyla doğrudan ilişkilidir. Türkiye'nin bu yaklaşımı, Nijer'in enerji sektöründeki potansiyelini ortaya çıkarmak ve enerji arz güvenliğini artırmak için stratejik bir hamle olarak değerlendirilebilir.¹⁰⁵

Bunun yanı sıra savunma ve güvenlik iş birliği de bu ziyarette ele alınan önemli konulardan biri olmuştur. Türkiye, Nijer'in savunma sanayisi ve istihbarat kapasitesini geliştirmeye yönelik adımlar atmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin terörle mücadele konusundaki deneyimleri Nijer ile paylaşmakta ve Sahel bölgesindeki istikrarsızlık ve terör tehditlerine karşı ortak bir savunma stratejisi geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda Türk heyeti, Nijer'in savunma ve güvenlik alanındaki ihtiyaçlarına yönelik olarak savunma sanayisi projeleri üzerinde çalışmayı taahhüt etmiştir. Nijer'in askerî ve istihbarat kapasitelerinin artırılması, bölgedeki terör tehditlerine karşı daha etkin bir savunma mekanizması oluşturulmasına katkıda bulunacaktır. Ayrıca Türkiye'nin bölgedeki askerî varlığını güçlendirmesi, Sahel bölgesindeki istikrarsızlıkların önlenmesi adına stratejik bir adım olacaktır.¹⁰⁶ Buradan hareketle Türkiye'nin özellikle Libya ve Somali'de kazandığı terörle mücadele deneyimi, Nijer için de önemli bir katkı olarak referans noktası değeri taşımaktadır.

Diğer taraftan Türkiye, söz konusu ziyaret kapsamında Nijer'in ekonomik ve güvenlik ihtiyaçlarının yanı sıra sosyokültürel alanda da ilişkilerini geliştirmektedir. Bu anlamda ziyarette; Nijer'e sağlanan eğitim burslarının artırılması, sağlık alanında "Dostluk Hastanesi"nin kurulması ve Türk iş insanlarının Nijer'e yatırım yapmaları için teşvik edilmesi gibi toplumsal ilişkileri destekleyecek iş birliği konuları da mercek altına alınmıştır. Buradan hareketle Türkiye'nin Afrika yaklaşımı doğrultusunda Nijer ile geliştirdiği bu yeni iş birliği modeli, Ankara'nın Afrika ülkeleri nezdindeki pozitif yönlü imajının bir yansıması olarak dikkat çekmektedir.

Nitekim Türkiye, Afrika'daki varlığını "kolonyalist bir zihniyet" yerine "kazan-kazan" anlayışıyla tanımlayarak Afrika ülkeleriyle daha güçlü ekonomik, politik ve askerî bağlar kurmayı amaçlamaktadır. Bu durum, Türkiye'nin Afrika'daki etkisini artırırken Nijer gibi ülkelerin ilişkilerini çeşitlendirerek yeni stratejik ortaklıklar geliştirme süreçlerine de katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda Nijer'deki askerî yönetimin Fransız ve Amerikan askerlerinin Nijer'den çıkarılması kararını almalarının ardından Türkiye, mevcut olan ilişkiler ve tarihsel arka planın da sağladığı olumlu katkıyla Nijer'in doğal müttefiklerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'nin bu süreçteki rolü, Nijer'in savunma ve güvenlik alanlarındaki

Türkiye, Afrika'daki varlığını "kolonyalist bir zihniyet" yerine "kazan-kazan" anlayışıyla tanımlayarak Afrika ülkeleriyle daha güçlü ekonomik, politik ve askerî bağlar kurmayı amaçlamaktadır. Bu durum, Türkiye'nin Afrika'daki etkisini artırırken Nijer gibi ülkelerin ilişkilerini çeşitlendirerek yeni stratejik ortaklıklar geliştirme süreçlerine de katkıda bulunmaktadır.

Türkiye'nin Nijer ziyareti, Afrika kıtasındaki etkisini artırma ve özellikle Sahel bölgesinde güvenlik, enerji ve ekonomi gibi stratejik alanlarda etkin bir rol üstlenerek bölgesel istikrara katkı sunma çabalarının bir yansımasıdır. Bu bağlamda Nijer'in, hem enerji kaynakları hem de bölgesel güvenlik açısından Türkiye için önemli bir ortak hâline geldiği anlaşılmaktadır.

ihtiyaçlarına cevap verme ve bölgedeki istikrarı sağlama yönündedir. Bu durum, Ankara'nın Afrika'daki "güvenliğe katkı sağlayan aktör" kabulünün bir yansıması olarak yorumlanabilir.

Sonuç olarak Türkiye ve Nijer arasındaki bu iş birliği, her iki ülkenin mevcut stratejik hedefleri doğrultusunda ekonomi, enerji ve savunma alanlarında yeni fırsatlar oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu süreç, Türkiye'nin Afrika'daki rolünü konsolide ederken Nijer'in de ilişkilerini çeşitlendirerek yeni stratejik ortaklıklar kurma sürecine katkı sağlamaktadır. Değişen jeopolitik manzara, Türkiye'ye Nijer'in kalkınmasında ve bölgesel istikrarda önemli bir rol oynama fırsatı sunmaktadır. Bu durum, iki ülke arasındaki ilişkilerin gelecekte daha da derinleşmesine olanak tanıyacaktır.

Ziyaretin Sonuçları ve Beklentiler

Türkiye'nin 17 Temmuz 2024 tarihinde gerçekleştirdiği Nijer ziyareti, Türkiye-Nijer ilişkilerinin bölgesel ve uluslararası dinamikler bağlamında stratejik bir aşamaya taşındığını göstermektedir. Bu ziyarette vurgulanan başlıca noktalar ve imzalanan anlaşmalar, iki ülke arasındaki iş birliğini derinleştirmeyi ve bölgesel istikrarı sağlamayı hedeflemektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin söz konusu ziyareti, Afrika kıtasındaki etkisini artırma ve özellikle Sahel bölgesinde güvenlik, enerji ve ekonomi gibi stratejik alanlarda etkin bir rol üstlenerek bölgesel istikrara katkı sunma çabalarının bir yansımasıdır. Bu bağlamda Nijer'in, hem enerji kaynakları hem de bölgesel güvenlik açısından Türkiye için önemli bir ortak hâline geldiği anlaşılmaktadır.

Türkiye'nin Nijer ile enerji alanındaki iş birliğini güçlendirme çabaları, Ankara'nın Afrika'da ve Türkiye'de enerji güvenliğinin sağlanmasına yönelik stratejisiyle doğrudan ilişkilidir. Nitekim Türkiye'nin enerji bağımlılığını azaltma çabalarının yanı sıra Nijer'deki petrol ve doğal gaz sahalarının geliştirilmesi, Niamey için de büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla iki ülke arasındaki enerji iş birliği hem Türkiye'nin enerji kaynaklarını çeşitlendirmesi hem de Nijer'in enerji altyapısının modernizasyonu için kritik bir adımdır.

Savunma ve güvenlik alanında sağlanan iş birliği ise özellikle Sahel bölgesindeki istikrarsızlığa karşı Türkiye'nin aktif bir rol üstlenme ve bölgesel istikrara katkı sunma arzusunu ortaya koymaktadır. Türkiye, Nijer'in savunma kapasitesini artırarak bu ülkenin bölgedeki terör tehditlerine karşı daha güçlü bir duruş sergilemesini desteklemektedir. Türkiye'nin terörle mücadelede edindiği deneyimler Nijer için önemli bir referans

noktasıdır ve bu durum, iki ülke arasındaki askerî iş birliğinin artmasına zemin hazırlamaktadır. Buradan hareketle Türkiye'nin Afrika politikasındaki "kazan-kazan" anlayışı, Nijer ile olan ilişkilerinde de kendini göstermektedir. Son yıllarda iki ülke arasında güvenlik ekipmanları ticareti de dikkat çekmektedir. SIPRI verilerine göre Nijer, Türkiye'den 2022 yılında teslim edilmiş olan 6 adet Bayraktar TB2 SİHA ve 2023 yılında teslim edilmiş olan 2 adet TUSAŞ Hürkuş eğitim uçağı satın almıştır. Buradan hareketle söz konusu ziyaret bağlamında güvenlik ekipmanı ticaretinin de önümüzdeki süreçte artması beklenmektedir.

Türkiye-Nijer ilişkilerinin derinleşmesi, iki ülke için de stratejik fırsatlar sunmaktadır. Nijer, Batı ile yaşadığı olumsuz deneyimlerden uzaklaşarak yeni stratejik ortaklıklar kurma arayışındayken Türkiye; hem özelde Nijer, genelde Afrika ile sahip olduğu olumlu ilişkileri hem NATO üyeliği ve Avrupa ile güçlü iş birliği hem de coğrafi olarak Asya'ya ait kimliği ile Niamey için Batı ve Doğu arasındaki dengeyi sağlayan rasyonel bir ortak olarak değerlendirilebilir. Bu çerçevede ziyaretin, uzun vadede hem Türkiye hem de Nijer açısından ekonomik, siyasi ve askerî alanlarda önemli katkılar sağlaması beklenebilir. Türkiye'nin Afrika kıtasında kazandığı ivme, bu tür iş birlikleri sayesinde daha da güçlenecek ve Nijer gibi ülkelerle olan stratejik ilişkiler, bölgesel ve küresel düzeyde Türkiye'nin etkisini artıracak ve Nijer'in de kalkınmasına katkı sunarak bölgesel güç pozisyonunu konsolide edecektir.

Sonuç olarak Türkiye'nin Nijer ziyareti, Ankara'nın Afrika ülkeleriyle derinleşen ilişkilerinin bir yansıması olarak enerji, savunma, güvenlik ve sosyokültürel alanlarda önemli stratejik iş birliklerini içermektedir. Bu ziyaret, Türkiye'nin Nijer ile olan ilişkilerini güçlendirerek özellikle Sahel bölgesinde güvenlik ve enerji güvenliği açısından kritik bir ortak hâline gelmesini sağlamaktadır. İki ülke arasındaki derinleşen iş birliği hem Türkiye'nin enerji çeşitliliği arayışlarına katkı sunacak hem de Nijer'in enerji altyapısını modernize ederek bölgesel güvenliğe önemli bir destek sağlayacaktır. Türkiye'nin, Nijer'in savunma kapasitesini artırma yönündeki desteği, Sahel bölgesindeki istikrarsızlığa karşı daha güçlü bir duruş sergilemesine olanak tanıyacaktır. Dolayısıyla Türkiye-Nijer ilişkilerinin derinleşmesi, iki ülke için de ekonomik, siyasi ve askerî alanlarda önemli stratejik fırsatlar sunmakta; Türkiye'nin Afrika'daki etkisini artırarak Nijer'in bölgesel güç pozisyonunu konsolide etmektedir. Bu iş birliği, uzun vadede her iki ülkenin de kalkınmasına ve uluslararası siyasetteki gücünü konsolide etmesine katkıda bulunacaktır.

Türkiye-Nijer ilişkilerinin derinleşmesi, iki ülke için de ekonomik, siyasi ve askerî alanlarda önemli stratejik fırsatlar sunmakta; Türkiye'nin Afrika'daki etkisini artırarak Nijer'in bölgesel güç pozisyonunu konsolide etmektedir.

SONUÇ

SONUÇ

Tarihî derinliğe sahip Türkiye-Nijer ilişkileri, günümüzdeki stratejik iş birlikleriyle dikkat çekici bir gelişim süreci göstermektedir. İki ülke arasındaki ilişkilerin güçlenmesinde Osmanlı Türkiyesi'nin sunduğu tarihsel mirasın yanı sıra son yıllarda artan ekonomik, siyasi, güvenlik ve sosyokültürel iş birlikleri de belirleyici olmuştur. Türkiye'nin Afrika'ya yönelik dış politikasının önemli bir ayağını oluşturan Nijer'le ilişkiler, bölgesel ve küresel dinamikler ışığında stratejik bir boyut kazanmıştır.

Türkiye ile Nijer arasındaki ilişkiler, Osmanlı Devleti'nin Sahraaltı Afrika'daki varlığından itibaren köklü bir tarihsel mirasa dayanmaktadır. Osmanlı'nın bu bölgedeki kültürel ve stratejik etkisi, günümüzde de Türkiye-Nijer ilişkilerinde bir güven zemini oluşturmuştur. Modern dönemde ise Türkiye'nin 1998 yılında başlattığı "Afrika'ya Açılım Eylem Planı" ve 2000'li yıllarda hız kazanan iki ülke arasındaki diplomatik temaslar, Türkiye-Nijer ilişkilerinin ivme kazanmasına katkıda bulunmuştur. 2012 yılında karşılıklı büyükelçiliklerin açılması, diplomatik ilişkilerin kurumsallaşması açısından kritik bir dönüm noktası olmuştur.

Türkiye ile Nijer arasındaki ekonomik ilişkiler özellikle 2000'li yıllardan itibaren hızla gelişmiştir. Türkiye'nin Afrika kıtasındaki ekonomik faaliyetleri, Nijer'in zengin doğal kaynaklarıyla birleşerek stratejik bir iş birliği alanı oluşturmuştur. İki ülke arasındaki ticaret hacmi son yıllarda sürekli artış göstermiş ve 2022 yılında 203 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. Enerji, madencilik ve inşaat sektörlerinde gerçekleştirilen yatırımlar, Türkiye'nin Nijer'deki ekonomik etkisini artırırken Nijer'in ekonomik kalkınmasına da katkı sunmaktadır. Özellikle Temmuz 2024'te imzalanan enerji ve madencilik alanlarındaki iş birliği anlaşmaları, 2020 yılından itibaren devam eden sürecin pekiştigiğine işaret etmektedir.

Türkiye ve Nijer arasındaki savunma ve güvenlik iş birliği, Sahel bölgesindeki istikrarsızlık ve terör tehdidi karşısında stratejik bir öneme sahiptir. Türkiye'nin terörle mücadelede edindiği deneyimler, Nijer için önemli bir referans noktası oluşturarak iki ülke arasındaki askerî iş birliğinin temelini atmıştır. Türkiye'nin Nijer'e sağladığı savunma sanayisi ürünleri ve istihbarat desteği, Nijer'in savunma kapasitesini artırarak bölgedeki terör tehditlerine karşı daha güçlü bir duruş sergilemesine olanak tanımaktadır. Ayrıca G5 Sahel Ortak Gücü gibi bölgesel inisiyatiflerle de Türkiye, Nijer'in güvenlik ihtiyaçlarına katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla özelde Nijer genelde Afrika bağlamında Türkiye, kıtada "güvenliğe katkı sağlayan aktör" olarak konumlanmaktadır.

Türkiye'nin Nijer ile olan kültür ve eğitim alanlarındaki iş birlikleri, iki ülke halkları arasındaki sosyokültürel bağları güçlendirmektedir. Türkiye Maarif Vakfının Nijer'de inşa ettiği okullar, TİKA'nın eğitim altyapısına yönelik katkıları ve YTB'nin sunduğu burs imkânları bu iş birliklerinin somut örnekleridir. Ayrıca Osmanlı mirasına dayanan tarihsel bağlar, Türkiye ve Nijer arasındaki ilişkilerin derinleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda eğitim ve kültür diplomasisi, uzun vadeli stratejik ortaklıkların kurulmasına zemin hazırlamaktadır.

Türkiye-Nijer ilişkileri, tarihsel bağlar ve modern dönemdeki stratejik iş birlikleriyle güçlenmeye devam etmektedir. Türkiye'nin Afrika'ya yönelik dış politikası çerçevesinde Nijer ile geliştirilen bu iş birlikleri, her iki ülke için de özellikle ekonomik, siyasi ve güvenlik alanlarında önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin Nijer'deki enerji ve madencilik yatırımlarını artırması, savunma ve güvenlik alanlarındaki iş birliklerini derinleştirilmesi ve kültürel diplomasi faaliyetlerini çeşitlendirmesi; iki ülke arasındaki ilişkilerin daha da güçlenmesine katkıda bulunacaktır.

Gelecekte Türkiye ve Nijer arasındaki ilişkilerin daha da derinleşmesi ve stratejik iş birliklerinin çeşitlenmesi beklenmektedir. Bu bağlamda aşağıdaki öneriler, iki ülke arasındaki iş birliklerinin geliştirilmesine katkı sağlayabilir:

- **Enerji ve Madencilik Alanlarında İş Birliğinin Artırılması:** Türkiye, Nijer'in zengin doğal kaynaklarını Niamey'in ulusal çıkarları bağlamında yeniden konsolide etmek ve enerji güvenliğini sağlamak için yatırımlarını artırabilir. Bu kapsamda Türk şirketlerinin Nijer'deki petrol, doğal gaz, uranyum ve madencilik sahalarında daha aktif rol almasının teşvik edilmesi faydalı olacaktır.
- **Savunma ve Güvenlik Alanlarında İş Birliğinin Derinleştirilmesi:** Türkiye, Nijer'in savunma kapasitesini artırmak için daha fazla askerî eğitim, istihbarat desteği ve savunma sanayisi ürünü sağlayabilir. Ayrıca terörle mücadelede edinilen deneyimlerin paylaşılması ve ortak savunma stratejilerinin geliştirilmesi hedeflenebilir.
- **Kültür ve Eğitim Diplomasinin Genişletilmesi:** Türkiye, Nijer'deki eğitim ve kültürel iş birliklerini çeşitlendirmek için yeni projeler geliştirebilir. Özellikle meslek liseleri, sağlık eğitim merkezleri ve üniversiteler arası iş birliği programları iki ülke halkları arasındaki bağları güçlendirecektir.
- **Bölgesel ve Uluslararası İş Birliğinin Geliştirilmesi:** Türkiye ve Nijer, bölgesel ve uluslararası siyasette daha yakın iş birliği yaparak ortak çıkarlarını koruyabilir. Bu kapsamda Sahel bölgesindeki istikrarı sağlamak ve terörle mücadelede etkin rol oynamak için ortak inisiyatifler geliştirilebilir.

Sonuç olarak Türkiye ve Nijer arasındaki ilişkiler, tarihsel miras ve stratejik iş birlikleri üzerine inşa edilen güçlü bir temele dayanmaktadır. Bu temelin üzerine inşa edilecek yeni projeler ve iş birlikleri, iki ülkenin de bölgesel ve küresel düzeydeki etkisini artıracak ve kalkınmalarına katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA VE NOTLAR

KAYNAKÇA VE NOTLAR

- ¹ "Niger country profile", *BBC*, 4 Ağustos 2023.
- ² "A brief history of Niger", *Rfi*, 19 Şubat 2010.
- ³ "Timeline: A History of Coups in Niger", *Al Jazeera*, 27 Temmuz 2023.
- ⁴ "Niger's Issoufou Sworn in for A Second Term After Disputed Vote", *France 24*, 2 Nisan 2016.
- ⁵ "Niger Election: Mohamed Bazoum Wins Landmark Vote Amid Protests", *BBC*, 23 Şubat 2021.
- ⁶ "Niger's Coup Junta Appoints Ex-Economy Minister As New PM", *China Daily*, 8 Ağustos 2023.
- ⁷ "U.S. Withdrawal from Niger completed", *AFRICOM*, 16 Eylül 2024.
- ⁸ "Nijer Ülke Profili 2024", *T.C. Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü*, 2024.
- ⁹ Fatma Esmâ Arslan Özdel, "Dünyanın En Fakir Ülkelerinden Nijer, Zengin Maden Yataklarıyla Dikkati Çekiyor", *Anadolu Ajansı*, 17 Temmuz 2024.
- ¹⁰ "Construction of China Gezhouba Group's Kandaji Dam in Niger Suspended Due to Coup – Company", *Reuters*, 10 Ağustos 2023.
- ¹¹ Mina Abdulfettah, "Nijer, Doğal Zenginliklerine Rağmen Yoksullukla Boğuşuyor", *Independent Türkçe*, 30 Temmuz 2023.
- ¹² Osmanlı Devleti'nin günümüz Nijer bölgesiyle ilişkileri, doğrudan idari bir bağdan ziyade dolaylı etkiler ve bölgede mevcut yerel güçlerle iş birlikleri üzerinden şekillenmiştir. Osmanlı Devleti, 16. yüzyılda Kuzey Afrika'yı fethederek Libya, Cezayir ve Tunus gibi bölgeleri kontrol altına almış, Sahraaltı Afrika'daki nüfuzunu bu bölgeler üzerinden genişletmiştir. Ancak bugünkü Nijer toprakları, Osmanlı Devleti'nin doğrudan kontrolünde olmamış; daha çok stratejik, sosyokültürel ve dinî bağlantılar kurulmuştur. Bu bağlamda Osmanlı, Sahra Çölü'nün kuzeyindeki Trablusgarp (Libya), Cezayir ve Tunus gibi bölgeleri doğrudan yönetmiş (Osmanlı Türkiyesi), bu bölgelerdeki sınırlarıyla Büyük Sahra bölgesinin (Sahra Çölü) altındaki yerlerde ulaşım ve ticaret yolları üzerinden etkili olmuştur. Nitekim söz konusu yıllarda Nijer'in bulunduğu bölge, Sahra ticaret yolları açısından stratejik bir konumdadır. Bu anlamda Osmanlı bilhassa Kano Emirliği gibi Nijerya ve Nijer arasında yer alan ticari ve dinî merkezlerle dolaylı ilişkilere sahip olmuştur. Bu bağlamda Osmanlı Türkiyesi'nin Kuzey Afrika'daki varlığı, Sahra Çölü'nün güneyinde yaşayan Tevarik ve Hausa gibi halklarla dinî ve ticari bağlar kurmasına olanak tanımıştır. Osmanlı, bu gruplarla özellikle Müslüman kimlik üzerinden etkileşime geçmiştir. Nijer bölgesindeki İslam'ın yayılmasına dolaylı katkılarda bulunmuştur. Ayrıca Osmanlı Türkiyesi'nin dinî otoritesini kabul eden bazı yerel liderler,

halifelik makamıyla bağlarını güçlendirmeye çalışmıştır. Tevarikler ve Hausa toplulukları, Sahra boyunca Osmanlı'nın ticari ve dinî etkisinde kalan topluluklar arasında sayılabilir. Diğer taraftan 16. yüzyıldan itibaren Portekiz, İspanya ve Fransa gibi Avrupa devletleri, Afrika kıtasında etkilerini artırmaya başlamıştır. Özellikle Fransa, 19. yüzyılda Sömürgecilik Dönemi'nde günümüz Nijer bölgesini işgal etmeye başlamış ve Osmanlı Türkiye'si her ne kadar Fransa'nın bu bölgeyi sömürge yönetimi altına almasına karşı mücadele etse de bölgedeki nüfuzu azalmıştır. Fransa, 20. yüzyılın başlarına gelindiğinde bölgedeki hâkim güç hâline gelmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu kıta dışı aktörlere karşı mücadelesi sonucunda sömürgecilik, Afrika'da söz konusu tarihlere kadar ertelenmiştir. Ancak takip eden yıllarda Türkler, Osmanlı Türkiye'si'yle dinî ve kültürel bağlar aracılığıyla bilhassa bölgedeki Müslüman topluluklarla ilişkilerini sürdürmeye çalışmıştır. Sonuç olarak Osmanlı Türkiye'si'nin Nijer bölgesiyle ilişkileri doğrudan bir siyasi kontrol veya askerî müdahaleden ziyade dinî, ticari ve kültürel bağlar aracılığıyla dolaylı bir etki oluşturmuş, bu bağlar yerel etnik gruplarla ve kıta dışı güçlerle olan etkileşimler çerçevesinde şekillenmiştir. Öncesinde ve sonrasında her ne kadar Osmanlı Türkiye'si, Fransa'nın 19. yüzyıldaki sömürgeci hamlelerini engellemeye çalışsa da bu durum, Türklerin bölgeyle etkileşimini giderek zayıflatmıştır. Bu konu hakkında daha detaylı bilgi için bk. Abdurrahman Çaycı, *Büyük Sahra'da Türk-Fransız Rekabeti (1858-1911)*, Türk Tarih Kurumu: Ankara, 1995; Ahmet Kavas, *Osmanlı'nın Merkezi Afrika'ya Açılan Kapısı: Fizan Sancağı*, Alelmas, İstanbul, 2008; Muhammed Tandoğan, *Büyük Sahra'da Son Osmanlı Tebası Tevarikler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2018; Ahmet Kavas, *Osmanlı Afrika İlişkileri*, Kitabevi, İstanbul, 2015.

¹³ Ahmet Kavas, "Osmanlı-Tibu Münasebetleri: Büyük Sahra'da Reşade (Çad) ve Kavar (Nijer) Kazalarının Kurulması", *İslam Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 4, 2000, s. 69-103.

¹⁴ A.g.e., s. 69-103.

¹⁵ Ahmet Kavas, "Büyük Sahra'da Gat Kazasının Kurulması", *İslam Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 3, 1999, s. 171-195.

¹⁶ Abdurrahman Çaycı, *Büyük Sahra'da Türk-Fransız Rekabeti (1858-1911)*, Türk Tarih Kurumu: Ankara, 1995, s. 42.

¹⁷ A.g.e., s. 42.

¹⁸ Zekeriya Kurşun, "Tuaregler ve Türkiye'den Beklentileri", *Afrika'nın Asil Göçerleri: Tuaregler* ed. Zekeriya Kurşun, İstanbul: Taş Mektep Yayın Atölyesi, 2015, s. 150.

¹⁹ Ahmet Kavas, *Osmanlı'nın Merkezi Afrika'ya Açılan Kapısı: Fizan Sancağı*, İstanbul: Alelmas, 2008, s. 272.

²⁰ Ahmet Kavas, "Nijer", *TDV İslam Ansiklopedisi*.

- ²¹ Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, "Türkiye-Nijer İlişkileri".
- ²² Kaan Deveciođlu, "Türkiye-Afrika İlişkilerinin Politik Ekonomisi: Sudan Örneđi." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi*, 2017, s. 37.
- ²³ A.g.e., s. 42-80.
- ²⁴ Tunç Demirtaş, "Türkiye'nin Afrika Politikasında Yumuşak Güç Unsurunun Rolü" Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Bursa Uludağ Üniversitesi*, 2015, s. 83-78.
- ²⁵ "Başbakan Erdoğan Nijer'de", *Anadolu Ajansı*, 8 Ocak 2013.
- ²⁶ Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, "Türkiye-Nijer İlişkileri".
- ²⁷ Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, "Nijer-Türkiye Dostluk Hastanemiz Hizmete Hazır".
- ²⁸ Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, "Türkiye-Nijer İlişkileri".
- ²⁹ "Büyükelçilik Tarihi ve Önceki Büyükelçilerimiz", *T.C. Niamey Büyükelçiliđi*.
- ³⁰ "Relations Between Türkiye and Niger", *Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs*.
- ³¹ "Turkey, Niger Sign Several Cooperation Agreements", *Anadolu Agency*, 8 Ocak 2013.
- ³² "Niger's President Arrives in Ankara", *Anadolu Agency*, 11 Mart 2014.
- ³³ "President Erdoğan Recives Nigerien PM Rafini", *Presidency of the Republic of Türkiye*, 24 Ocak 2018.
- ³⁴ "Türkiye-Nijer İlişkileri", *T.C. Dışışleri Bakanlığı*.
- ³⁵ "Türkiye-Nijer İlişkileri", *T.C. Dışışleri Bakanlığı*.
- ³⁶ "Türkiye's President to Receive Niger's Premier in Ankara", *Anadolu Agency*, 31 Ocak 2024.
- ³⁷ Necva Taştan, "Türkiye's President Receives Prime Minister of Niger in Ankara", *Anadolu Agency*, 1 Şubat 2024.
- ³⁸ "Visit of Foreign Minister Mevlüt Çavuşoğlu to Niger, 21 July 2020", *Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs*.
- ³⁹ "Türkiye-Nijer İlişkileri", *T.C. Dışışleri Bakanlığı*.
- ⁴⁰ "Türkiye, Niger Sign Declaration of Intent on Co-op in Energy Field", *Daily Sabah*, 18 Temmuz 2024.

- 41 "G5 Sahel Orta Gücü Türk Silahlarını Kullanacak", *SavunmaSanayiST*, 19 Ağustos 2021.
- 42 "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Nijer Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Askeri Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İş Birliği Çerçeve Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun", *Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)*, 28 Şubat 2017.
- 43 "Sayın Bakanımızın Nijer'i ziyareti, 21 Temmuz 2020", *T.C. Dışişleri Bakanlığı*, 21 Temmuz 2020.
- 44 "Türkiye, Niger agree to enhance defense cooperation", *Arab News*, 18 Temmuz 2024.
- 45 "Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanı", *Türkiye İstatistik Kurumu*.
- 46 Melek Fırat, "Türkiye-Afrika İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı ve Afrika Açılımında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü", *Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi (AÇAUM)*, s. 3.
- 47 "Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanı", *Türkiye İstatistik Kurumu*.
- 48 Afrika Birliği (AfB) Uluslararası Örgüt Künyesi, *T.C. Dışişleri Bakanlığı*.
- 49 "Turkey, Niger Sign Economic Cooperation Agreement", *Anadolu Agency*, 9 Ekim 2012.
- 50 "Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanı", *Türkiye İstatistik Kurumu*.
- 51 "Turkey, Niger Sign Several Cooperation Agreements", *Anadolu Agency*, 8 Ocak 2013.
- 52 "Projects: Niger", *Summa Holding*.
- 53 Vahap Munyar, "Niamey Havalimanı'nı yaptı, 3. Devlet Nişanını Nijer'den Aldı", *Hürriyet*, 24 Haziran 2019.
- 54 "Imouraren Uranyum Tesisi / İşçi Konaklama Kampı", *Dorce Prefabrik & İnşaat*, 2012.
- 55 "Türkiye/Nijer", *The Observatory of Economic Complexity (OEC)*.
- 56 "Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanı", *Türkiye İstatistik Kurumu*.
- 57 Chisom Michael, "Top 10 Poorest Countries in Africa in 2024-IMF", *Business Day*, 22 Şubat 2024.
- 58 "Uranium in Niger", *World Nuclear Association*, 23 Temmuz 2024.
- 59 Mathieu Pellerin, "Beyond the 'Wild West'", *Small Arms Survey & Security Assesment in North Africa*, Haziran 2017.

- ⁶⁰ "Nijer", *Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (MTA)*.
- ⁶¹ "Türkiye ve Nijer Arasında Petrol ve Doğal Gaz Alanında Niyet Beyanı", *TRT Haber*, 17 Temmuz 2024.
- ⁶² "Afrika'da Bir Osmanlı Bakiyesi: Agadez", *TUIC Akademi*, 27 Ağustos 2015.
- ⁶³ "Afrika'daki Agadez Sultanlığı TİKA'nın Desteği ile Osmanlıyı Yaşatıyor", *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)*, 24 Eylül 2018.
- ⁶⁴ "İsviçre Cumhurbaşkanı'nın Nijer ziyaretinde dikkat çeken ayrıntı: Osmanlı tuğrası", *TRT Haber*, 14 Şubat 2022.
- ⁶⁵ "Kamu Diplomasisi Nedir?", *Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı*, 2022.
- ⁶⁶ "Türkiye Bursları", *Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)*.
- ⁶⁷ Nazlı Yüzbaşıoğlu, "Türkiye-Afrika İş Birliğine YTB'nin Türkiye Bursları Damgasını Vurdu", *Anadolu Ajansı*, 25 Ocak 2020.
- ⁶⁸ A.g.k.
- ⁶⁹ "Etkinlikler", *Türkiye Mezunları*.
- ⁷⁰ "Türkiye Maarif Vakfınca Nijer'de 1600 Öğrenciye Eğitim Veriliyor", *Anadolu Ajansı*, 14 Haziran 2024.
- ⁷¹ "Nijer Maarif Okulları En Başarılı Okul Seçildi", *Türkiye Maarif Vakfı*, 8 Şubat 2018.
- ⁷² "Öğrencilerin Geleceğine Yön Veren Bir Kurum: Nijer-Türkiye Dostluk Okulu", *Türkiye Maarif Vakfı*, 13 Nisan 2022.
- ⁷³ Hayati Akçay, "Türkiye Maarif Vakfınca Nijer'de 1600 Öğrenciye Eğitim Veriliyor", *Anadolu Ajansı*, 14 Haziran 2024.
- ⁷⁴ "Türkiye Afrika'da Meslek Liseleri Kuruyor", *İstanbul Ticaret*, 10 Temmuz 2023.
- ⁷⁵ "Uluslararası Burs Programımız kapsamında Kamerun, Nijer ve Orta Afrika'da öğrenci mülakatlarını ve seçme sınavlarını tamamladık", *Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) X resmî sayfası*, 21 Mayıs 2024.
- ⁷⁶ "TİKA'nın Nijer'de Kurduğu "Marangozluk Eğitim Atölyesi" Faaliyete Başladı", *TİKA Haberler*, 25 Aralık 2023.

- 77 "Nijerli Genç Kızlar TİKA Desteği ile Meslek Sahibi Oluyor", *TİKA Haberler*, 16 Aralık 2022.
- 78 "Academic Cooperation Protocol Between Ankara University, Turkey and Abdou Moumouni University, Niger", Ankara Üniversitesi, 28 Temmuz 2017.
- 79 "Niamey Abdou Moumouni Üniversitesi (Nijer) ve Sağlık Bilimleri Üniversitesi (Türkiye) İşbirliği Sözleşmesi", Sağlık Bilimleri Üniversitesi (SBE).
- 80 "Gazi University International Relations Institution Coordinatorship International Academic Collaborations", Gazi Üniversitesi.
- 81 "Cooperation Around the World", Altınbaş University.
- 82 "Nijer-Niamey Program Koordinasyon Ofisi", *TİKA*.
- 83 "Faaliyet Raporu 2008-Sahra Altı Afrika Ülkelerinde Gerçekleştirilen Projeler", *TİKA*, s. 112-113.
- 84 "Annual Report 2011", *TİKA*, s. 197.
- 85 "Faaliyet Raporu 2014", *TİKA*, s. 168-169.
- 86 "TİKA Faaliyet Raporu 2015", *TİKA*, s. 25, 33-34, 54, 61, 144, 159, 182.
- 87 "TİKA Faaliyet Raporu 2016", *TİKA*, s. 19.
- 88 "TİKA Faaliyet Raporu 2016", *TİKA*, s. 34-35, 44, 53, 91, 101.
- 89 "Nijerli Uzmanlara Yenilenebilir Enerji Eğitimi", *TİKA*, 27 Şubat 2017.
- 90 "Nijerli Uzmanlara Tatlı Su Balıkları Yetiştiriciliği Eğitimi Verildi", *TİKA*, 9 Mayıs 2017.
- 91 "Nijer'de Kadınlara Küçükbaş Hayvan Desteği", *TİKA*, 21 Temmuz 2017.
- 92 "TİKA ve BİSEG İşbirliğinde Nijer'e Sağlık Çıkartması", *TİKA*, 11 Nisan 2017.
- 93 "TİKA'dan Nijer'e Arıcılık Eğitimi ve Ekipman Desteği", *TİKA*, 4 Haziran 2018.
- 94 "TİKA'dan Nijer'de Doğal Yaşama Destek", *TİKA*, 3 Şubat 2020.
- 95 "TİKA'dan Nijer'deki Terör Mağduru Kadınlara Hayvancılık Desteği", *TİKA*, 1 Kasım 2021.
- 96 "TİKA'dan Nijer İslam Konseyine Ek Hizmet Binası Desteği", *TİKA*, 6 Aralık 2021.
- 97 "TİKA'dan Nijer Ulusal Yayın Organına Ekipman Desteği", *TİKA*, 8 Aralık 2021.

⁹⁸ "TİKA'dan Nijerli Kadın Üreticilere Destek", *TİKA*, 9 Aralık 2021.

⁹⁹ Detaylı bilgi için bk.: Nijer-Niamey Program Koordinasyon Ofisi. Erişim Adresi:
<https://tika.gov.tr/office/nijer-niamey-program-koordinasyon-ofisi/>

¹⁰⁰ "Nijer-Niamey Program Koordinasyon Ofisi", *TİKA*.

¹⁰¹ "Visit of Minister of Foreign Affairs Hakan Fidan to Niger, Niamey" *Dışişleri Bakanlığı*, 17 Temmuz 2024.

¹⁰² "Türkiye, Niger strengthen ties with energy agreements", *Türkiye Today*, 18 Temmuz 2024.

¹⁰³ "Bakan Fidan: Afrika ülkeleriyle ortak çalışmalarımız yoğunlaşarak devam ediyor", *TRT Haber*, 17 Temmuz 2024.

¹⁰⁴ "Türkiye, Niger sign declaration of intent on energy cooperation", *Hürriyet Daily News*, 17 Temmuz 2024.

¹⁰⁵ "Türkiye, Niger agree to enhance energy, defence cooperation", *Middle East Monitor*, 18 Temmuz 2024.

¹⁰⁶ "Niger hosts high-level working meeting with visiting Turkish ministers", *Daily Sabah*, 18 Temmuz 2024.

RA -
POR

TÜRKİYE-NİJER İLİŞKİLERİ:
OSMANLI TÜRKİYESİ'NİN
MİRASI VE GELECEK
PERSPEKTİFLERİ

KASIM 2024